

XLVI. évfolyam, 5. szám
2024. november

A **Édes** Anyanyelvünk

Az Anyanyelvápolók Szövetségének folyóirata

OKOSTELEFON: áldás vagy átok?

4. oldal

UTCÁK DOKTORÁTUSSAL
Kalandozás utcaneveink közt
20. oldal

MOLDVA: KÉT VILÁG HATÁRÁN
Magyar szakosok
pusztinai élményei
32. oldal

Tartalom

Édes Anyanyelvünk új köntösben.....	1
A mienk... – Elnöki köszöntő.....	2
<i>Disputa</i>	
Okostelefon: Áldás vagy átok?.....	4
<i>Édes anyanyelvünk</i>	
(Hogy) értsük és ne félreértsük egymást.....	10
A mesterséges intelligencia hatása az anyanyelvre a tudományos kutatások tükrében.....	13
A lengyel nyelvvédelem.....	18
Utcák doktorátussal.....	20
<i>A nyelvtudomány műhelyéből</i>	
Egy jottányit sem engedni – A szóelemző helyesírás története.....	22
<i>Kárpáti tájakon</i>	
Tájnyelvi színek ódon boltívek alatt.....	29
Nyugat-dunántúli könyvekről és rímeikről a középzárt ę és a nyílt e kapcsán.....	30
<i>Hallgatói sarok</i>	
Moldva – két világ határán.....	32
<i>Életutak</i>	
Implom József emlékére.....	37
<i>Könyvajánló</i>	
Thomas Schmidt: Kommunikációs tréninggyakorlatok.....	40
<i>Levelekláda</i>	
Nyelvében él-e még a nemzet?.....	41
40, 30, 20... éve írtuk.....	42
Pontozó.....	44
<i>Hírek</i>	
„Túl minden tarkaságon” – Jelenits István emlékére.....	47

Számunk szerzői

Bódi Zoltán nyelvész, az MKI Nyelvtervezési Kutatóközpont tudományos főmunkatársa, a Színház- és Filmművészeti Egyetem docense
Buvári Márta nyelvművelő, a Bárczi Alapítvány alapítója
Fodor György nyelvész, a Gyulai Erkel Ferenc Gimnázium és Kollégium magyartanára
Gréczy-Zsoldos Enikő nyelvész, az EKKE és az Uniwersytet Jagielloński w Krakowie egyetemi docense
Horváth László nyelvész, a HUNREN Nyelvtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa

Kenyeres Attila Zoltán média- és digitálispedagógia-kutató, az EKKE Neveléstudományi Intézetének adjunktusa
Kerekes Barnabás pedagógus, a Baár-Madas Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium tanára
Korzenszky Richárd OSB teológus, a Tihanyi Bencés Apátság emeritus perjele
Novák Emese egyetemi hallgató, ELTE Bölcsészettudományi Kar
Nyiri Péter muzeológus, a PIM A Magyar Nyelv Múzeuma igazgatója
Pomozsi Péter nyelvész, az MKI Magyar Nyelvtörténeti Kutató-

központ igazgatója, az NKE Nemeskürty István Tanárképző Karának tanszékvezető docense
Pusztay János nyelvész, az ELTE Bölcsészettudományi Kar professor emeritusa
Szakos Enikő oktatáskutató, az NKE Nemeskürty István Tanárképző Kar stratégiai és fejlesztési osztályvezetője, az MCC Tanuláskutató Intézet oktatáskutatója
Szűts Zoltán média- és digitálispedagógia-kutató, az EKKE Pedagógiai Karának dékánja
Constantinovitsné Vladár Zsuzsa nyelvész, az ELTE BTK egyetemi docense

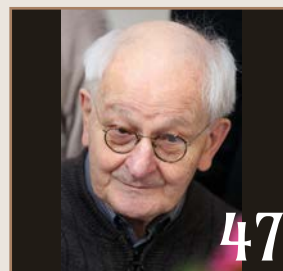
Okostelefon: Áldás vagy átok?

A mesterséges intelligencia hatása az anyanyelvre a tudományos kutatások tükrében

Moldva – két világ határán

„Túl minden tarkaságon” – Jelenits István emlékére

Édes Anyanyelvünk
az Anyanyelvapolók Szövetségének
folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Tiszteletbeli főszerkesztő:

Grétsy László

Főszerkesztő: Pomozi Péter

Szerkesztők: Nagy Dóra, Tóth Zsolt

Tördelőszerkesztő, tipográfus:

Karácsony Fanni

Szerkesztőbizottság:

Gréczi-Zsoldos Enikő,

Heltainé Nagy Erzsébet,

Korzenszky Richárd OSB,

Péntek János, Pusztay János

Felelős kiadó: Nyiri Péter, az Anya-
nyelvapolók Szövetségének elnöke

Kiadja az Anyanyelvapolók

Szövetsége

www.anyanyelvapolo.hu

A szerkesztőség címe:

1368 Budapest, Pf. 250

szerkesztoseg@anyanyelvapolo.hu

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)

ISSN 1588-0311 (online)

Nyomda: Prime Rate Kft.

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(Bp. VIII., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

kézbesítőnél.

További terjesztő:

Könyvtárellátó Kht.

Támogatók:

Petőfi Kulturális Ügynökség

Magyar Kultúráért Alapítvány

Magyar Művészeti Akadémia

A szerkesztőség nem feltétlen ért
mindenben egyet a közölt írások
tartalmával.

A belépési nyilatkozat honlapunkon
elérhető. Az ASz tagjai lapunkat
illetményként kapják.

Édes Anyanyelvünk új köntösben

Éppen 180 éve annak, hogy az 1844. évi II. törvénycikk szellemében a magyar nyelv a latinnal és a németesítő törekvésekkel szemben hivatalossá lett. 180 év hat-hét emberöltő hagyományát hordozza. Szövetségünk lapja, az *Édes Anyanyelvünk* ezzel szemben még ifjú: „csak” 46 éve jelenik meg, ám egy nyelvapoló folyóirat életében már ez is tisztes kor. Tele hagyománnyal, értékekkel.

A hagyomány igazi tiszteletét azonban az jelenti, ha nem vitrinbe zárjuk, hanem értő módon őrizve tovább- és továbbadjuk a mindennapokban, s nemcsak a múltba szívesen merengő idősebbeknek, hanem a jövőjüket most alapozó fiataloknak is. Ez őrzést, megújulást és korszerűséget követel egyszerre. Ennek szellemében készül fiatal szerkesztői csapatunk kezei közt lapunk: minden nemes hagyományt továbbviszünk, ugyanakkor lapunk látványosabb, szépséges Kárpát-medencei anyanyelvünkhöz és kultúránkhoz inkább illő külsőt kap. Egyúttal fiatalosabbat is, mert újjáformálódó lapunk egyik célja, hogy a legfiatalabb, anyanyelvért tenni akaró nemzedéket, a magyartanári és magyarországos egyetemi hallgatókat megszólítsa, szerzőkként és olvasókként is. Másik komoly célunk, hogy régi, hűséges olvasóink is még több, még érdekesebb tartalmat találjanak könnyen áttekinthető, állandó és időszakos rovatokba rendezett módon. E rovatok közt is sok izgalmas újdonságot fedezhetnek majd fel.

A magyar nyelv és kultúra Kárpát-medencei teljessége ezentúl még hangsúlyosabban jelenik majd meg, hiszen minden anyanyelvét szerető tudja, a sok országra szabdalt magyarság csak akkor maradhat fenn, ha holnap is mindenütt azok maradunk, akik tegnap voltunk és ma (talán még) vagyunk. Magyar jövő nincs megbecsült magyar nyelv nélkül, megbecsült, fejlődő anyanyelv és anyanyelvjárások pedig nincsenek anyanyelvapolás és tudatos nyelvtervezés nélkül. Ennek szellemében üdvözlünk minden kedves olvasót legifjabbtól a legidősebbig, sok örömteli órát kívánva megújuló lapunk olvasgatásához!

Pomozi Péter
főszerkesztő

az Anyanyelvapolók Szövetsége alelnöke

Elnöki köszöntő

A MAGYAR NYELV MÚZEUMA

A miénk...

Nyiri Péter

„[M]i ezt a nyelvet szeretni tartoznánk, ha ily szép és a maga nemében egyetlen nem volna is, mert a miénk.” Gyakran idézzük Kazinczy Ferenc gondolatát, mert hisszük, hogy közösségünk, az Anyanyelvápolók Szövetsége legfőbb küldetése a szépséges, varázosan gazdag magyar nyelvünk iránti kötődés, szeretet erősítése. Ezt szolgálják versenyek, táboraink, folyóirataink, rendezvényeink, melyekkel persze az anyanyelvi ismeretterjesztés és a tudatos nyelvhasználatra nevelés is célunk, az egész Kárpát-medencében. Érzelmi és történelmi tapasztalatunk ugyanis, hogy az anyanyelv „haza a magában”-lényegű csoda, amely nemcsak összetartja, hanem meg is tartja a magyarságot (magyar önmagának). S ide ismét a széphalmi mester egyik gondolata kívánczik (ki is írtuk A Magyar Nyelv Múzeumában): „A hazai nyelv a nemzeti szeretetnek legszorosabb kapcsa még azoknál is, kiknek nemzete különböző részekre szaggattatott és egy testet többé nem tészén.” Anyanyelvünk a nemzedékek kézfogása. Ez anyanyelvápoló közösségünk titka is: az együtt, egy úton haladás;

a különböző korosztályok közös, egymásra figyelő munkálkodása; határozott választás a személyes névmások között: az én helyett a mi, az édes miénkért.

Úgy kívánjuk bemutatni, megragadni, szellemi otthonunk és nemzeti lélek-tükör voltában tudatosítani anyanyelvünket, miképpen életünkben lüktet, pezseg, zeng minduntalan: a maga összetettségében, ahogyan ezer meg ezer szállal átszövi, magába szövi napjainkat, perceinket. Anyanyelvünk (nemzeti) létünk hajléka.

Mindez az egységben látásra ösztönöz minket, abban a világban-korban, amely az Adyt aggasztó, „minden Egész eltörött” rémével fenyeget. Nyelvhasználat, viselkedéskultúra, társtudományok (irodalom, néprajz, történelem stb.), nyelvi játék s humor: ezek a témák széles körben megszólítják az érdeklődőket. Ez versenyek, táboraink, előadásaink örömteli, biztató tanulsága. Így folytatjuk ezután is.

2024 májusa óta az Anyanyelvápolók Szövetségének új elnöksége van: Nyiri Péter elnök, Kerekes Barnabás és Pomozi Péter alelnökök. Eddig is itt voltunk, anya-

nyelvünkért tettünk. Közoktatás, tudomány, tudományos ismeretterjesztés, közművelődés: e területeken vannak sok évtizedes tapasztalataink, s miközben frissítünk, megújítunk, ha és ahol kell, a hagyomány távlatlatteremtő (jövőt szolgáló) erejét valljuk. A feladat ma is ugyanaz: „Felelősséget kívánunk ébreszteni az egyetemes magyarság anyanyelvi kultúrájáért.”

Kováts Dániel célmeghatározása most is érvényes.

Ezt a lapot, a megújult *Édes Anyanyelvünk* első számát a magyar nyelv napján, november 13-án vehetik kézbe olvasóink; de e sorokat még – Fekete Istvánnal szólva – „a nyárból jött, de télbe tartó szelíd magyar – s benne sátorlajújhelyi-széphalmi – őszben” írom, hol a „hasonlíthatlan szépségű Sátor-hegyek” és a Kazinczy sírját őriző öreg tölgyfák között jár-kelek a csipősen-csipkelődve simogató októberi szél. Közéleg az „Édes anyanyelvünk” nyelvhasználati verseny Kárpát-medencei döntője, előtte október 6., utána október 23., s mi megnyugvással, de cselekvésre készen gondolunk arra, hogy magyar nyelvünk páratlanul szép, a maga nemében egyetlen és a miénk. ●

Okostelefon: Áldás vagy átok?

Pomozi Péter kerekasztala

Nánay Mihály

Szakos Enikő

Liktor Katalin

Fotók: Csongrádi Máté, Szilágyi Dénes, Varga Irén

Bő ötven éve, egy áprilisi napon kezdeményezte az első hívást Marty Cooper, a Motorola egykori mérnöke egy krémszínű, csaknem egykilós hordozható készülékről. Ekkor még csak néhányan sejtették, hogy e mozdulat olyan gyors és átfogó kultúraváltást készít elő, amilyenre korábban nem volt példa az emberiség történetében.

1983 őszén került az amerikai piacra az első mobiltelefon-széria Motorola Dynatac 8000X néven. Ma egy ilyen készülék eszmei

értéke több mint négymillió forint Ben Wood, az Angliában és Walesben bejegyzett Mobil Phone Museum alapítója szerint. Ma kétszer annyi mobiltelefon, nagyrészt okostelefon van használatban, mint amennyi a Föld teljes népessége. A valamikori hordozható telefonokból idővel multimédiás eszköz, mára szinte miniszámítógép lett. Ma egy európai polgár átlagosan napi 227 percet mobilozik, és a telefon kézbeadásának alsó életkori határa drámaian eltolódott. A mobilozással ugyanis akár

a legkisebb gyermekek figyelmét is sikeresen le lehet kötni, így ma már vonaton, villamoson, parkban is egyre gyakrabban látni lapitelefont nyomkodó babákat.

Mindezzel alapvetően megváltoztak társas kapcsolataink, életvitelünk, egyszóval szinte minden, ami az életben megváltozhat. És amilyen gyorsan megváltozott minden, olyan gyorsan érzékelni is kezdtük ennek negatív hatásait. De mik is pontosan azok az egészségügyi, pszichés, mentális és – ha már

az Édes Anyanyelvünkben beszélgetünk, ne kerteljünk – nyelvi problémák, melyek a nem megfelelő okostelefon-használat következményei? Egyáltalán, lehet-e egy addiktív veszélyeket hordozó eszközt ideálisan használni? Vajon az ötven éve áldásnak indult, mára okostelefonokká avanszált mobilokból tényleg átok lett?

Ezekről a kérdésekről beszélgetünk a mai Disputában Szakos Enikő oktatáskutatóval –akinek épp az okostelefon-használat hatásvizsgálata az egyik kutatási témája –, illetve Nánay Mihály rektori megbízottal, gimnáziumi igazgatóval és Liktör Katalin gimnáziumi magyartanárral, akik a mindennapokban is bő-rükön tapasztalják mindazt, ami most terítékre kerül.

P. P.: Az ideai tanévtől kezdve a közoktatásban a tanítás ideje alatt a diákok már nem nyomkodhatják az okostelefonjaikat sem tanórán, sem pedig szünetben. Mi minden indokolja azt, hogy egyre több országban hoznak hasonló döntéseket?

L. K.: Testközelből tapasztaltam meg a mobiltelefonok mindennapos használatának negatív hatásait, mivel

középiskolában tanítok. A képernyőtől való függés a tizenéveseknek nemcsak a mentális képességeiket rombolja, hanem szociális kapcsolataikat is. A folyosókon a diákok korábban a képernyőn játszottak vagy videókat nézegettek szünetben, ahelyett, hogy egymással beszélgettek volna. Én tehát indokoltnak tartom az okoseszközök korlátozását a tanintézményekben, hogy a diák újra diák lehessen. A telefonok a tanórákon is elterelték a diákok figyelmét, még ha (időnként) tényleg ki is kapcsolták őket.

SZ. E.: Az elmúlt évek azzal teltek, hogy minden újítással kecsegtető eszköz és módszer integrációja volt a cél, anélkül, hogy azok hatásaival tisztában lettünk volna. Ha mérlegre tesszük az okoseszközök előnyeit és hátrányait, már látjuk, hogy hátrányuk sokkal több van. Egy felelős kormányzás, amely a gyermekek nevelését, fejlődését, biztonságát tekinti elsődlegesnek, nem háríthatja a felelősséget a szülőkre és a pedagógusokra a figyelemért vívott „csatában”, melyben a másik oldalon az óriás techcégek állnak szakértőik

hadával. A mai gyermekek koncentrációs problémái és viselkedési zavarai a korai, túlzott eszközhasználatra vezethetők vissza. A legtöbb ország ezt felismerte, és a korlátozó intézkedésekkel az a céljuk, hogy az iskola ismét a tanulás, neveltetés és szocializáció közege legyen. A képernyő rabjaként nemcsak az órán nem tudnak figyelni, lehet bármilyen elbűvölő a pedagógus, hanem a szüneteket is az online térben töltik, magányosan.

N. M.: Minden újdonság igényel bizonyos időtávlatot, hogy lássuk az előnyeit és hátrányait. Mostanra egyértelművé vált, hogy az előnyök mellett óriási kockázatokat is rejtenek az okoseszközök a diákok szocializációjára, mentális fejlődésére nézve. Ha akár csak a tavalyi évben bement valaki egy-egy iskolai osztályterembe, gyakorta láthatott 15-20 telefonjába temetkezett diákot. Azt gondolom, ez elég elszomorító képet mutatott.

P. P.: Maradjunk még a tanulás kérdéskörénél: milyen életkorban, mennyi és milyen típusú tanulási formákhoz szükséges

A svéd fordulat Új, analóg célok a közoktatásban

Svédország élen járt a digitalizációban, a digitális kompetenciák priorizálásában, az internet és az okoseszközök elérhetővé tételében. „Ötéves tervük” következményeit látva most behúzzák a féket, és nagy sebességgel fordulnak vissza, látva, hogy a helytelen irány milyen nem várt hatásokat hozott magával. A PISA és az országos mérések egyértelműen megmutatják, hogy a diákok intellektuális szintje, sőt fizikai képességeik is látványosan hanyatlanak az interneten töltött órák növekedése miatt. Motorikus képességeik és a koordinációs készségük is megromlott, mert a korai mozgáshiányos környezet miatt nem fejlődött az idegrendszerük megfelelően. Ebből következik a figyelemzavar, de olyan betegségek kialakulása is, amelyek inkább csak az idősebb korosztályra voltak eddig jellemzők.

Más kutatások azt vizsgálják, hogy a telefonon töltött éjszakai órák okozta alváshiány hogyan hat a stressztűrő képességükre. Egy átlagos svéd tinédzser kevesebb mint hat órát alszik, miközben 8-9 óra lenne az ideális. A következmény: nagyobb a depresszió, a szorongás és az öngyilkos gondolatok valószínűsége. A kutatások bizonyítják, hogy a lányok még kitettebbek ennek a veszélynek, hiszen rájuk a közösségi média hamissága nagyobb hatással van: rosszul érzik magukat a bőrükben, étkezési problémákkal küzdenek.

A svéd közegészségügyi hatóság (Folkhälsomyndigheten) kutatása szerint egy tinédzsernek maximum három, egy általános iskolás korúnak legfeljebb kettő, egy kisgyermeknek pedig maximum egy órát lenne szabad a képernyő előtt töltenie. Kétéves korig egyáltalán nem javasolják a képernyőhasználatot. Ennek elősegítése érdekében olyan szabályozáson dolgoznak, amelyek az iskolában – a szüneteket is beleértve – nem engednék a mobiltelefon használatot 9. osztályos korig. Ezzel párhuzamosan a papírra történő kézírás és a nyomtatott könyvek, az analóg olvasás és eszközök kerülnek ismét fókuszba a gyermekek egészséges szellemi és testi-lelki fejlődése érdekében.

Szakos Enikő

az okostelefon? Szükséges-e egyáltalán?

SZ. E.: Nem szükséges. Tény, hogy vannak olyan, fogyatékkal élő fiatalok, akiknek megkönnyítheti a tanulását, de aki nem küzd ilyennel, annak nincs szüksége okostelefonra az iskolában. A digitális világban való eligazodáshoz, az internet felelős és biztonságos használatához egy iskolai számítógép is tökéletes, amit a tanár és az iskola felügyel és korlátoz.

L. K.: Igaz, hogy az okostelefon nem szükséges a tanulás-tanítás folyamán, de tény, hogy sok mindenben lehet a tanár és a diák szolgálatára, elsősorban középiskolában. Ha nincs lehetőség technikát használni az órán, akkor segíthet a telefon azzal, hogy a kiegészítő anyagot egy közös platformon minden diák megtekintheti. Ugyanakkor, mivel három általános iskolás édesanyja is vagyok, egyáltalán nem örülnék, ha ők órán is használhatnák a telefonjait. Az ő figyelmüket sokkal jobban leköti még.

N. M.: Szerintem vannak hasznos oldalai az okostelefonoknak, de legkorábban felső

tagozaton, sőt, inkább csak gimnáziumban. Hatékonyá tudja tenni az iskolai információmegosztást. A különböző "online osztálytermekben" kiegészítő anyagokat, feladatokat lehet elhelyezni, amelyeket a diákok könnyen el tudnak érni. Tehát vannak előnyei, csakhogy a fő kérdés mégiscsak az, hogy ezek az előnyök arányban állnak-e az egyéb területeken jelentkező hátrányokkal. Ha innen nézzük, akkor az én válaszom is nem.

P. P.: Szerintetek mekkora a felelőssége az okostelefonnak a túlhasználatból adódó életmódváltozásokban?

A Kék Vonal gyermekkrízis alapítvány adatai szerint egyre nagyobb méreteket ölt a gyermek- és fiatalkori elmagányosodás. A 2023-ban bonyolított 30.000 krízishívásból több mint 2000-ben (!) öngyilkossági gondolat is szerepelt.

N. M.: Az okostelefonoknak ebben óriási felelőssége van. Egy olyan alternatív, ingergazdag világot kínálnak a gyerekeknek, amelybe nagyon könnyen „belecsúsznak”. Az online világ mégiscsak egy illúzió, és nem helyettesítheti a valós emberi kapcsolatokat,

mint azt számos pszichológiai kutatás bizonyította. Természetesen felnőtteknél is ki tud alakulni egy függőség a telefon iránt, de a mai idősebb generációknak legalább még megvolt a lehetősége az analóg gyerekkorra... Ehhez az új helyzethez mérten kell kialakítani egy organikus szabályozást.

L. K.: Tapasztalataim szerint sokkal kevesebbet beszéltek egymással a diákok a való életben (az online életükre nincs nagy rálátásom), ha a telefon is náluk volt. Emiatt a barátságok is nehezebben alakultak ki, az osztályközösség is jobban klikkesedett. Azok, akik még az online térben sem találtak partnerre, kiszorultak a perifériára. Szeptembertől a mi iskolánk felélénkült: a szünetekben a gyerekek beszélgetnek. Maguktól kimennek az iskola kertjébe, mert – hogy szó szerint idézzem egyiküket – „Olyan jó itt a levegő”.

SZ. E.: A közösségimédia-platformok hamissága és a mobiltelefonok addiktív mivolta hozzájárul ahhoz, hogy más minőségben és kevesebb időt töltenek együtt a fiatalok. Sajnos a távoktatás a mai napig erősen érezteti

a hatását, a diákok nehezen szoktak vissza a társas közegbe. Nagyon nehezen találják a helyüket, ha mindenki csak a képernyőjét figyeli.

P. P.: Saját napi tapasztalataim szerint még a tanárszakos egyetemi hallgatók verbális képességei is jelentősen csökkentek az utóbbi 10-15 évben. A mai általános iskolások között talán még feltűnőbb ez a jelenség. Mi a szerepe az okostelefonnak abban, hogy a Gutenberg-galaxisból kevesebb mint két évtized alatt Zuckerberg-galaxis lett?

SZ. E.: A baj ott kezdődik, hogy otthon nem olvasnak mesét a gyermeknek, így az igény sem alakul ki egy kisgyermekben. Mire megtanulna olvasni, addigra több időt tölt a digitális eszközökön, mint analóg játékokkal és könyvekkel. Így az ismeretszerzés és a kikapcsolódás is áthelyeződik a digitális térbe. A szövegértési készségek romlanak, mert az idegrendszer fejlődése nem elégséges, ha egy gyermek az ideje nagyrészét a képernyő előtt tölti. Másrészt online szkennelve olvasunk, míg nyomtatott papíron sokkal

inkább odafigyelve. Elmélyült olvasást nagyon nehéz telefonon, tableten folytatni, hiszen a felbukkanó értesítések, a vonzóbb funkciók elterelik róla a figyelmet. Így hát a fiatalok szókinccse, kifejezőkészsége és tájékozottsága is egyre szűkebb. Az okostelefonokat és appokat kiváló szakemberek csoportja úgy alakítja, hogy minél több időt töltsünk velük, attól függetlenül, hogy szolgálja-e épülésünket és jólétünket. Az analóg könyvek nehezen tudnak versenyezni a folyamatosan dopamint nyújtó okoseszközökkel.

L. K.: Hiszek abban, hogy a diákokkal olvastatni *kell*. A kötelező olvasmányokon túli művekre is igyekszem a figyelmüket ráirányítani – sokszor biztatva őket azzal, hogy „Nem is hosszú, de nagyon jó” az adott regény. A napi tapasztalat viszont az, hogy diákoknak csak harmada olvas rendszeresen, harmada pedig egyáltalán nem! Utóbbiak szövegértése és fogalmazási készsége nagyon gyenge, és mindez gátolja a tanulmányok sikeres végzését. Sajnos sok szülő sem érti meg, mitől fosztja meg a gyermekét akkor, amikor nem olvas neki

kiskorában rendszeresen mesét, hanem helyette a képernyő bűvöletébe löki.

N. M.: Természetesen az analóg olvasás is nagyon hiányzik, de a helyzetet súlyosbítja, hogy az online időtöltés nagy része nem digitális olvasás, hanem mindenféle interaktív médiatartalmak fogyasztása. Ezek pedig mára oly mértékben lerövidültek és leegyszerűsödtek egy-egy érzelmi impulzust közölve, hogy valóban fenyegetik a verbális és logikai képességeket, de még a memóriát is.

P. P.: **Van egy olyan aspektusa is ennek az egész problémakörnek, amelyről alig beszélünk. Az okostelefonnal lényegében bármi korlátlanul és meggondolatlanul rögzíthető, aztán a médiafelületeken meg is osztható. A kiskorúak ezzel öntudatlanul is veszélyekbe sodorhatják önmagukat és vétlen társaikat, melyeknek akár súlyos jogi következményei lehetnek...**

L. K.: A kép- és hangrögzítésre alkalmas eszköz alkalmas súlyos jogsértések elkövetésére mind a diáktárssal, mind a pedagógussal szemben. A másik

“cukkolása”, megszegyenyítése elfogadhatatlan: az okostelefonok korlátozásával ezen visszaélések száma remélhetően redukálódni fog. Bár féltő, hogy milyen hatékonysággal akadályozhatók ezek...

SZ. E.: A bántalmazás nem szüntethető meg pusztán ezzel az intézkedéssel, sokkal komplexebb megoldásra van hozzá szükség. A felelős internethasználatra azért is kell megtanítani a fiatalokat, hogy tudják, hogy mit nem oszthatnak meg magukról és társaikról, hogy mik a legnagyobb veszélyforrások.

N. M.: Ez kétségtelenül egy létező veszély. Nyilván más eszközökkel is fel kell lépni az ilyen esetek ellen, de bízhatunk benne, hogy valamelyest a telefonok korlátozása is segíthet a helyzeten. Általában nagy problémának látom, hogy az egyre bürokratizálódó, bizalomhiányos világunkban egy-egy ilyen felvétel komoly hecckampányok alapja lehet mind diákokkal, mind pedagógusokkal szemben.

P. P.: **Végül, ha mindannyian csak két-két jótanácsot adhatnátok gyakorló**

Fotók: Freepik.com

pedagógusoknak az okostelefon-problémakörben, mi lenne az a kettő?

L. K.: Én ebben az esetben is a mértékletességre és a józan észre inteném a kedves kollégáimat.

Ugyanis az okoseszköz megfelelő kontroll és felkészülés mellett hatékonyan használható az oktatásban-nevelésben is, mert vannak iskolák, ahol nem minden terem rendelkezik okostáblával/projektossal. De hangsúlyozom: mértékletes használatra biztatnék mindenkit.

SZ. E: Kedves Pedagógusok, ne gondolják, hogy minden újítás fejlődés, és a gyermekek vagy az Önök javát szolgálja! Ami bevált és kiállta az idő próbáját, azt érdemes megőrizni, még akkor is, ha kényelmesebb lenne új eszközökre cserélni. A diákjaink a mi példánkból tanulnak. Ha a gyermekektől elvárjuk, hogy kitartó munkával fejlődjenek és tegyenek a saját jövőjükért, akkor mi se csábuljunk el a feladatok kiszervezésében! A gyermekekkel való (akár írásos) interakciót ne szervezzük ki a mesterséges intelli-

genciának! Az adminisztrációt csinálják a gépek, de az oktatás-nevelés továbbra is az emberi interakción alapuljon!

N. M.: Én azt szoktam javasolni a diákoknak, hogy fogjuk fel kalandként a telefon letételét: nyissunk az analóg világra, és megtapasztalhatjuk, hogy ez önmagában gyönyörű és értékes. Egy idő után pedig talán már nem is fog annyira hiányozni a telefon. A kollégáknak pedig csak Pompeius híres szállóigéjét említeném: „Navigare necesse est!” ●

(Hogy) értsük és ne félreértsük egymást...

Kerekes Barnabás

Miért beszélünk? Mert mondandónk van, mert a másoknak – másoknak – valami fontosat vagy fontosnak tartott gondolatot kívánunk mondani. Gyakran tapasztaljuk, hogy a közlendő tartalma, üzenete nem jut el a megszólított(ak)hoz. Ennek több oka is lehet, az egyik a mondat pontatlan tagolása; indokolatlanul állunk meg, tartunk szünetet, máskor meg a szünet hiánya okoz félreértést. Kérem szépen a kedves Olvasót, játsszon velem! Az alább közölt mondatokat – nevezük példákknak – mondják ki hangosan, s tartsanak szünetet ott, ahol egy függőleges vonalat látnak, majd gondolják át, vajon érvényesül-e a beszélő szándéka! Talán középiskolás lehettem, vagy százan várakoztunk a szerencsi állomáson, természetesen vonatra vártunk. A következő (félre)tájékoztató hallatszott a hangszóróból:

„Tokaj expressz érkezik, a harmadik vágány mellett | kérjük, vigyázzanak.” Megriadtam: ha a vonatunk a vágány mellett érkezik, akkor az kisiklik, aznap nem utazunk. Aztán a közleményt meghallgattuk másodszor is – ugyanúgy mondta. Egy perc múlva a szerelvény rendben megérkezett, utazhattunk. A felszállást követően azon gondolkodtam, hányszor fordul elő az életben, hogy a félreértések forrása a mondatok pontatlan tagolása: némelykor indokolatlanul állunk meg, máskor meg éppen az a baj forrása, hogy nem tartunk szünetet. Szándéka szerint mit üzent (volna) a kedves hölgy? „Tokaj expressz érkezik, | a harmadik vágány mellett kérjük, vigyázzanak.” A közlés hangsora változatlan marad, egyetlen szó hangalakját sem kell megváltoztatnunk, még a szórendet sem. Nézzünk még néhány mulatságos vagy tanulságos példát!

„Az osztályfőnök alacsony képzettségű, | kevésbé művelt, | meglehetősen csekély jövedelmű szülőket látogasson meg elsősorban.” A rádióban hallottam, a hallgatók közül – vélhetőleg – többen a szívükhöz kaptak. Úristen, egy pedagógus, húsz-harminc gyereket pásztorol, és alacsony képzettségű meg kevésbé művelt? Ha valaki figyelmesen meghallgatja a mondatégszt, akkor rájön arra, hogy a kevésbé hízelgő megállapítások a szülőkre vonatkoznak. Kérdezhetik: a szöveg átalakításán kívül mit tehetnénk, hogy a mondatot híven tolmácsoljuk? Nos, „az osztályfőnök” alany után célszerű lesz rövid szünetet tartanunk, s a mondat további részét egy dallamív alatt kapcsolva-tagolva közölhetnénk. A rádióban mesét mondanak a gyerekeknek, így: „Inkább odatipegett a szekrényhez, a kávésdoboz | vagy az áni-

zsos cukorka dobozának fenekén kutatott valami száraz süteménydarabka után.” A hallottakból kiderül: a kávédoboz tipegett oda a szekrényhez. Egy dús képzelőerővel megáldott óvadás akár el is hiheti azt, amit hallott; csak az a kérdés: helyes-e, hogy félrevezetik a serdületlen ifjúságot? A szövegen ne változtassunk, a szünetet mozdítsuk oda, ahová való: „Inkább

odatipegett a szekrényhez, | a kávédoboz vagy az ánizsos cukorka dobozának fenekén kutatott valami száraz süteménydarabka után.”

Egy televízió-műsorban mondták: „A professzor óceán- | és klímaszakértő.” Vegyük komolyan azt, amit hallottunk: „a professzor óceán”. Húha! Az „és klímaszakértő” rész meg lóg a levegőben. Itt bizony sehol nem célszerű

megállnunk, s akkor rögtön kiderül: főhősünk ért az óceánokhoz meg a klimatikus viszonyok vizsgálatához is. Egy színdarab előadásakor elhangzott dörgedelem: „Fakadjon e bot nyomában a béke | és áldás lilioma!” Kérem szépen, tessék kedves megmondani: hogyan szokott fakadni a béke? Ha az „és” kötőszó előtt tartott szünet helyett a „nyomában” szó után állunk meg, mindjárt hihetőbb és érthetőbb lesz a mondat: „Fakadjon e bot nyomában | a béke és áldás lilioma!” A liliomról hamarabb elhisszük, hogy fakad, mint a békéről.

A pontatlan tagolás miatt itt is félrevezetődünk: „Szőke (sic!) | törékeny, ibolyakék szemű asszony nyit ajtót.” Valójában milyen ez az asszony? Szőke hajú, törékeny testalkatú, a szeme ibolyakék. Ha komolyan vesszük a rádióműsorban elhangzottakat, akkor az „ibolyakékszemű” hangzásforma alapján azt hihetjük: üvegszeme van. Pedig a testalkata törékeny, nem a szeme.

Egy iskolai órán hangzott el, történelemórán: „Mars | és Rhea Sylvia gyerekei alapították azt a várost, nos, melyiket?” A kötőszó előtt

Fotó: Freepik.com

tartott indokolatlan szünet miatt azt hihetnénk – meg az órán részt vevő 5. osztályos gyerekek is –, hogy Mars isten maga alapította Rómát, meg még Rhea Sylvia gyerekei, ti. Romulus és Remus is. Érdekes volna tudnunk, ha a következő tanórán felel egy gyerekecske, vajon mit válaszol a tanárnő kérdésére: „Kik alapították Rómát?” Gyanítom, azt mondanák: Mars is, meg még Rhea Sylvia gyerekei is. S vajon milyen osztályzatot kap(na) a felelő egy efféle válaszra?

Televíziózzunk egy kicsit, ott hallottam: „Ez a farka gyenge | vagy kiszolgáltatott, egyedeket keres.” Ha komolyan vesszük a hangzásformát, akkor megtudjuk, hogy a farkasok alkotta farka gyenge; s még azt is megtudjuk, hogy valaki kiszolgáltatott egyedeket keres. Ha végiggondoljuk, hogy milyen ismerettel gazdagítanának bennünket a természetfilm szerkesztői, akkor megtudhatjuk: a farkasok – életben maradásukhoz – gyenge állatocskákra vadásznak, meg olyanokra, amelyek kiszolgáltatottak. Egyes rádió- és televízióműsorok adásainak végén gyakran van nyereményjáték; egy alkalommal ezt hallottuk

a műsorvezetőtől: „Beküldendő a közismert színésznő | és a színész neve.” Tehát a műsor következő adásának felvételére a hallgatók küldjék be a színésznőt, őt magát, meg küldjék be a megfejtést jelentő színművész nevét? Remélem, beérték a két névvel. Érdekes a következő példa: „Ma is esik, és ázik Breszt, | mint valaha.” Vélhetőleg arról a városról van szó, ahol az oroszok aláírták az I. világháborút lezáró békét. Az „esik” állítmány után itt indokolt szünetet tartanunk, mert különben a példánk az jelenti: a város nemcsak ázik, hanem esik is. Az első tagmondatból hiányzik az alany, de visszakaphatja eredeti jelentését a mondat, ha a tagmondat után egy sóhajtásnyi időre megállunk: Ma is esik, | és ázik Breszt, | mint valaha.

Egy irodalmi műsorból vettem a következő tanulságos példát: „A költeményeket Képes Géza fordította, | és ő írta a művet | és a költői életpályát ismertető bevezetőt.” Az „és” kötőszó előtt tartott szünet miatt úgy tűnik, Képes Géza nemcsak lefordította a francia költő verseit, hanem helyette meg is írta azokat. Hogyan kerülhetjük el a bonyodalmakat? Úgy,

hogy a második tagmondatban az „írta” állítmány után tartunk egy rövidke szünetet, s az utána következő részeket egy dallamív alatt, megállás nélkül mondjuk el. Helyes tagolással így néz ki a mondat képe: „A költeményeket Képes Géza fordította; | és ő írta | a művet és a költői életpályát ismertető bevezetőt.”

Zárásként következzenek egy csemege: „Nem érdekelten tehát meghallgatnunk, hogyan vélekedik például a primadonna, | Déryné, Katona Józsefről.” Ha valaki „meghangosítja” a szöveget, azzal szembeül, hogy van egy primadonna – a nevét nem tudjuk –, aki Déryné Katona Józsefről mond véleményt, vagyis Déryné lánykori neve Katona József. A megoldás: az értelmezői szerepben álló „Déryné” név előtt és után is tartunk egy-egy rövid szünetet, a nevet kicsit halkabban, a tempót felgyorsítva, súlyosztva mondjuk. Ha így teszünk, a primadonna, Déryné fog véleményt alkotni Katona Józsefről. Igaz, kevésbé lesz kacagtató, de legalább a beszélő szándékának megfelelő közlésformát kapunk. Legközelebb a hangsúlyokkal folytatjuk, akkor is mulatozhatunk. ●

A mesterséges intelligencia hatása az anyanyelvre a tudományos kutatások tükrében

Kenyeres Attila Zoltán – Szűts Zoltán

Bevezetés

Ebben az írásban áttekintjük, hogy a mesterséges intelligencia milyen hatással van az anyanyelvre. A munka különlegességét az adja, hogy a tudományos kutatások aspektusából vizsgáljuk a kérdést. Ennek megválaszolásához összegezzük a világ egyik legrangosabb tudományos adatbázisában, a SCOPUS-ban a mesterséges intelligenciával és az anyanyelvvvel kapcsolatban megjelent cikkeket.

A digitalizáció hatása az anyanyelvre

A digitalizáció átalakítja a nyelvhasználatot is. Balázs (2015) szerint létrejött a számítógép vezérelte kommunikáció, amely megduplázza az addig létező nyelvi létmódokat, kialakítva a másod-

lagos (digitális) írásbeliséget és szóbeliséget. Ennek révén hatnak az anyanyelvre például a szövegszerkesztő programok (Balázs 2023), valamint a mesterséges intelligencia is hathat a szövegek megfogalmazására, például a promptok révén. A prompt egy olyan utasítás vagy kérdés, amit egy mesterséges intelligenciának adnak, hogy valamilyen választ vagy reakciót váltson ki belőle. Ez lehet egy egyszerű kérdés, mint például „Milyen az időjárás ma?”, vagy lehet egy bonyolultabb feladat is, mint például: „Írj egy rövid történetet egy sárkányról és egy lovagról!” A mesterséges intelligencia a promptra alapozva adja meg a választ, vagy végzi el a kért feladatot. Tulajdonképpen ez az, ami elindítja a mesterséges intelligencia működését egy adott helyzetben.

A mesterséges intelligencia és az anyanyelv a tudományos kutatásokban

Az általunk elemzett SCOPUS adatbázis a „mesterséges intelligencia” és a „nyelv” szavak keresésére 53 413 találatot adott ki. A keresést a „mesterséges intelligencia” és az „anyanyelv” szavakra szűkítve 42-re csökkent a találatok száma. Ebből 36 publikáció tartalmazott különböző mértékű kapcsolatot a mesterséges intelligencia és az anyanyelv között. A 36 cikket kvalitatív módon elemeztük, kategorizálva az abban megjelenő témaköröket, amely alapján három fő kategóriát detektáltunk: 1. Ember-gép anyanyelvi kommunikációjának megkönnyítése; 2. Idegennyelv-tanulás és anyanyelvre fordítás

Kenyeres-Szűts: A mesterséges intelligencia hatása az anyanyelvre...

Édes anyanyelvünk

segítése; 3. Anyanyelven történő tanulás/ismeretszerzés;

4. Egyéb. Az egyes kategóriákon belül megjelenő témaköröket az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Fő kategóriák	Említett témakörök	Említések
1. Ember-gép anyanyelvi kommunikációjának megkönnyítése a mesterséges intelligencia segítségével (14 publikáció)	<ul style="list-style-type: none"> - Automatikus beszéd felismerő rendszer - Mondatszintű nyelvfelismerés - Többértelmű szavak jelentésének egyértelműsítése - Anyanyelvi ügyfélkommunikáció a marketingben - Indiai angol kiejtés változatok elemzése - Természetes nyelvfeldolgozásra építő szöveggenerátor, neurális audió beszédátvitel - Emberi beszéd jelnyelvvé alakítása - Anyanyelven megtanulni és kommunikálni képes számítógépes program fejlesztése 	Lásd: Janani et al. 2023
2. Idegennyelv-tanulás és anyanyelvre fordítás megkönnyítése a mesterséges intelligencia segítségével (11 publikáció)	<ul style="list-style-type: none"> - Kiejtési hibák, hangszínhibák diagnosztizálása - Akcentus felismerés - Idegennyelv/szaknyelv tanítása - Nyelvjárás hanglejtésének elemzése - Az anyanyelvi kultúra mintáinak gépi felismerése a jobb fordítás érdekében - Gépi fordító alkalmazások használata 	Lásd: Li 2021
3. Anyanyelven történő tanulás/ ismeretszerzés segítése a mesterséges intelligencia bevonásával (9 publikáció)	<ul style="list-style-type: none"> - Oktatóvideók, YouTube-videók, tankönyvek, egyéb oktatási anyagok anyanyelvre fordítása - MI-alapú matematikai oktatórobot anyanyelven történő kommunikációja - Gépi fordítás a nem anyanyelvi információkeresésben - Anyanyelven történő olvasás segítése 	Lásd: Shenbagaraj – Iyer 2024
4. Egyéb	<ul style="list-style-type: none"> - Különböző anyanyelvű felhasználók kulturális különbségeinek megnyilvánulása Twitter-képeken - Automatikus személyiség felismerés indonéz anyanyelvűek esetében 	Lásd: Feliciano-Avelino et al. 2019; Adi et al. 2018

1.táblázat: A mesterséges intelligencia és az anyanyelv témájában a SCOPUS adatbázisban fellelhető tudományos cikkek kategóriái (Forrás: saját szerkesztés)

Az elemzett publikációk közül a legrégebbi 1976-os, amely egy anyanyelven megtanulni és kommunikálni képes számítógépes program fejlesztését mutatta be (McMaster et al. 1976). A tanulmányok többsége szinte kizárólag technikai kérdésekre összpontosított, csak egy olyan publikáció volt, amely a különböző anyanyelvűek kulturális különbségeinek feltárásáról szólt, az is kizárólag a Twitteren posztolt képekkel foglalkozott (Feliciano-Avelino et al. 2019), egy másik pedig a személyiségfelismerésre összpontosított (Adi et al. 2018).

Elemzés és összefoglalás

Az általunk feltárt szakirodalom alapján a mesterséges intelligencia és az anyanyelv relációjában a kutatások szinte kizárólag technikai kérdésekre összpontosítanak, elsősorban arra, hogy a gép minél hatékonyabban ismerjen fel egy nyelvet. A tudományos érdeklődés középpontjában áll még az idegen nyelvek mesterséges intelligencia segítségével történő minél hatékonyabb és személyre szabottabb tanulása – támasz-

kodva ebben a már említett hatékony ember-gép kommunikációra és beszédfelismerésre. Ugyancsak ide tartozik a minél eredményesebb fordítóprogramok kifejlesztése. Szintén a tudományos kutatások fókuszában áll az anyanyelven történő tanulás és ismeretszerzés megkönnyítése. Ezzel együtt az egyik kutatás megállapítja, hogy gyakorlatilag jelenleg nincs teljesen hatékony algoritmikus módszer az anyanyelv ügyes megtanulására (Bárbat 2024), így az ember semmiképp sem hagyható ki a folyamatból. Bár a mesterséges intelligencia fejlődése nagy lépéseket tett a nyelvtanulás terén, az anyanyelv elsajátítása továbbra is egy komplex folyamat, amelyben az emberi tényező nélkülözhetetlen. A szülők szerepe alapvető fontosságú, hiszen a gyermek nemcsak a nyelv szavait és szabályait, hanem a kommunikáció érzelmi és kulturális rétegeit is ezen keresztül sajátítja el. Az algoritmusok nem képesek teljes mértékben modellezni ezt a természetes, szociális és érzelmi környezetet, amely az anyanyelv sikeres elsajátításának kulcsa, így az emberi jelenlét és tanítás megkerülhetetlen a jelenben,

és az lesz a jövőben is. A közeli jövőben a mesterséges intelligencia olyan szintre fejlődhet, hogy valós időben tökéletes pontossággal képes lehet fordítani bármilyen nyelvről, beleértve a legapróbb nyelvi finomságokat és a dialektusokat is. Az egyének így elveszthetik a motivációjukat arra, hogy idegen nyelveket tanuljanak, hiszen a kommunikáció minden formáját – beszéd, írás, médiafogyasztás – automatikusan lefordíthatja a gép az anyanyelvükre. A globális társadalom egyre inkább homogénné válhat, mivel a nyelvi akadályok eltűnése miatt a különböző kultúrák közötti különbségek elmosódhatnak. Az egyének nem feltétlenül érezhetik majd szükségét a más kultúrák és nyelvek megismerésének, mert a mesterséges intelligencia által nyújtott fordítások megkönnyítik a mindennapi kommunikációt és együttműködést anélkül, hogy mélyebben megértenék a másik fél kulturális háttérét. A hagyományok és kulturális sajátosságok fokozatosan háttérbe szoríthatnak, mivel a globális média és technológia egységesítheti a szokásokat és életstílusokat. Egy rendkívül borúlátó forga-

tókönyv szerint az oktatási rendszerek is átalakulhatnak: az idegennyelv-oktatás meg is szűnhet, helyette a technológiai és digitális kompetenciák fejlesztésére kerülhet a fókusz. A történelmi és kulturális tanulmányok jelentősége is csökkenhet, hiszen a globális társadalom a jelenre és a jövőre koncentrál, nem pedig a múltbeli hagyományokra. A nemzeti irodalmak és művészetek tanulmányozása helyett a globális szinten népszerű tartalmak kerülhetnek előtérbe. Ennek következtében az egyének identitása is megváltozhat: a nemzeti és kulturális identitás helyett egy globális, technológia-köz-

pontú identitás alakulhat ki. A hagyományok, népszokások és a nyelvhez kötődő kulturális elemek eltűnhetnek, vagy elveszíthetik jelentőségüket. Ünnepek és rituálék veszíthetnek fontosságukból, helyettük globális események és trendek válhatnak meghatározóvá. A társadalom homogenizálódhat, és az egyedi kulturális értékek helyett a globális trendek és normák dominálhatnak. Az emberek közötti kapcsolatok felszínesebbé válhatnak, a mélyebb kulturális megértés hiányában. A nyelv mint a kulturális identitás egyik fő hordozója, elveszítheti jelentőségét, és ezzel együtt

a kultúra és hagyományok is háttérbe szorulhatnak. Ebben a forgatókönyvben a mesterséges intelligencia által biztosított fordítások ugyan megkönnyítik a kommunikációt és az együttműködést, de közben a nyelv, a kultúra és a hagyományok elvesztéséhez vezethetnek. Az emberek már nem látják értelmét ezek megőrzésének vagy tanulásának, ami hosszú távon a kulturális sokszínűség csökkenéséhez és a globális identitás kialakulásához vezethet. A kutatási eredményeink alapján tehát elmondhatjuk, hogy a mesterséges intelligencia nem tud mit kezdeni a kultúrával, a múlttal, a nyelvvel és a hagyományokkal. Így a használat során a felhasználónak kell ezekre figyelnie. Az általunk vázolt sötét forgatókönyv elkerüléséhez olyan megoldásokra van szükség, amelyek a technológiai fejlődés mellett hangsúlyt helyeznek a kulturális értékek megőrzésére és a nyelvi tudás értékének fenntartására. Az oktatási rendszereknek kiemelten kell kezelniük a nyelvek és kultúrák tanítását, még akkor is, ha a fordítástechnológia fejlődik. A mesterséges intelligencia által kínált fordításokat nem

Fotó: Freepik.com

szabad kizárólagos megoldásként alkalmazni, hanem inkább eszközként, amely segíthet a nyelvek közötti

átjárhatóságban, miközben a tanulók megértik a mögöttes kulturális hátteret is, sőt igényük van erre. Emellett

ösztönözni kell a nemzeti kulturális hagyományok megőrzését és népszerűsítését globális szinten. ●

Hivatkozott irodalom

Adi, Gabriel Yakub N.N. – Tandio, Michael Harley – Ong, Veronica – Suhartono, Derwin 2018: Optimization for Automatic Personality Recognition on Twitter in Bahasa Indonesia. *Procedia Computer Science*, 135: 473–480. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2018.08.199> (letöltés: 2024. szeptember 7.)

Balázs Géza 2015: Netfolklór – intermedialitás és terjedés. *Replika* 2015/1–2: 171–185. https://www.replika.hu/system/files/archivum/90-91_10_balazs.pdf (letöltés: 2024. szeptember 11.)

Balázs Géza 2023: *Az internet népe. Internet – társadalom – kultúra – nyelv. A kulturális és a tervezett evolúció határán.* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest.

Bárbat, Boldur E. 2024: 21st Century Artificial Intelligence Tackling Climate Instability. *Cybernetic Modelling of Living Systems. Studies in Systems, Decision and Control*, 534. (2024) 3–13. https://doi.org/10.1007/978-3-031-62158-1_1 (letöltés: 2024. szeptember 7.)

Feliciano-Avelino, Ivan – Álvarez-Carmona, Miguel Á. – Escalante, Hugo Jair – Montes-y-Gómez, Manuel – Villaseñor-Pineda, Luis 2019: Cross-Cultural Image-Based Author Profiling in Twitter. *Lecture Notes in Computer Science*, 11835 (2019) 353–363. https://doi.org/10.1007/978-3-030-33749-0_28 (letöltés: 2024. szeptember 7.)

Janani S. – Akhil Hassan G. – Madhankumar S. – Kumar, M. Arun 2023: *Speech Enhancement Algorithm Analysis for a Reliable Speech Recognition System using Artificial Intelligence Methods.* 2023 International Conference on Emerging Research in Computational Science (ICERCS 2023). Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE). 1–6. <https://doi.org/10.1109/ICERCS57948.2023.10434226> (letöltés: 2024. szeptember 7.)

Li, Jingtai 2021: Research on the Improvement of College English Learning by Artificial Intelligence. In: Xu, Z. – Parizi, R.M. – Loyola-González, O. – Zhang, X. (eds): *Cyber Security Intelligence and Analytics. CSIA 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing.* 1343. Springer, Cham. 871–875. https://doi.org/10.1007/978-3-030-69999-4_124 (letöltés: 2024. szeptember 7.)

McMaster I. – Sampson J.R. – King J.E. 1976: Computer acquisition of natural language: a review and prospectus. *International Journal of Man-Machine Studies*. 4. (1976) 367–396. DOI: 10.1016/S0020-7373(76)80046-6 (letöltés: 2024. szeptember 7.)

Shenbagaraj – Iyer, Sailesh 2024: An Intelligent System for Automated translation of Videos from English to Native Language applying Artificial Intelligence Techniques for Adaptive eLearning. *International Journal of Intelligent Systems and Applications in Engineering*. 3. (2024) 620–640. <https://ijisae.org/index.php/IJISAE/article/view/3741> (letöltés: 2024. szeptember 7.)

A teljes hivatkozáslista itt érhető el: https://docs.google.com/document/d/1qPOG91_p_EnP5-_r6veMYNzpr9msmSV_vlImkJ9UMywe/edit?usp=sharing

A lengyel nyelvvédelem

Gréczi-Zsoldos Enikő

A nyelvi érintkezés formáit természetes módon befolyásolja a nyelvhasználókat körülvevő társadalmi közeg. Amikor egy államközösség tudatos nyelvhasználói úgy érzik, hogy veszély fenyegeti az anyanyelvüket, akkor lépéseket tehetnek a nyelvük védelméért, nyelvük épségének megóvásáért. A mesterséges nyelvi szabályozásra sok esetben hatással van a nyelvi attitűd. Hogy mit tekintünk jónak, szépnek, helyesnek a nyelvhasználatban, azt egyrészt a beszélőközösség tagjai döntik el nyelvi választásaikkal, másfelől testületek kodifikálják a nyelvhelyességet, olykor pedig döntéshozók avatkozhatnak be nyelvi tervezéssel a nyelvi változás természetes folyamatába.

A nyelvi tervezés szándékos nyelvi beavatkozást, változtatást jelent. A nyelvi tervezés folyamata több tevékenységi területből áll. Az ún. belső tervezés, más néven korpusztervezés – ahogyan a latin nyelvi előtagból

következik – a nyelv „testével”, vagyis a nyelv rendszerével, szerkezetével, állagával összefüggő tevékenységet jelenti, a nyelvben történő változásokat érinti. A külső vagy helyzettervezési folyamat a nyelvvel kapcsolatos változtatási műveleteket jelöli, vagyis a nyelvek, nyelvváltozatok, dialektusok státusának, egymáshoz való viszonyának, használati körének a szabályozására, módosítására irányul. Egy-egy nyelvközösség legfontosabb nyelvi tervezési tevékenységi területéhez az anyanyelvvel összefüggő teendők tartoznak. Ezt a feladatot minden esetben meghatározzák a nyelvi környezet kulturális, gazdasági, társadalmi tényezői, a kor követelményei. A magyar nyelvi tervezés szempontjából összevetésként érdemes betekinteni más nyelvközösségek nyelvpolitikai életébe. A krakkói Jagelló Egyetem hungarológia szakos hallgatóival évek óta kapcsolatban állok, kurzusainkon nyelvpolitikai kérdésekkel is

foglalkozunk. Bár a felmérésem nem reprezentatív, mégis a kis létszámú lengyel anyanyelvű hallgatói csoport tagjainak többsége azt a véleményt fogalmazta meg, hogy szükség van a nyelvvédelemre. Meglepő, hogy a magyar anyanyelvű egyetemi hallgatóim az utóbbi években egyre közömbösebben válaszolnak arra a kérdésre, hogy mi a véleményük a magyar nyelvi tájkép megóvásáról szolgáló, a gazdasági reklámok, az üzletfeliratok és a közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről rendelkező 2001. évi XCVI. törvényről. Az angol nyelvből érkező szavak használatától nem idegenkedő, az informatikai eszközök világában felnövő jelenlegi magyar nyelv és irodalom szakos egyetemi hallgatók egy része nem tartja indokoltnak a több, mint két évtizede törvényi erőre emelkedett nyelvvédő szándékot. Többségük véleménye szerint természetes, hogy vannak a környezetünkben angol nyelvi feliratok, és az sem

probléma, hogy nyelvhasználatunkban jelen vannak az idegen szavak.

Ezzel szemben a megkérdéztet lengyel egyetemi hallgatók többsége azt vallja, hogy a nemzeti önazonosság fenntartása érdekében szükségesek a nyelvvédelmi törekvések. A lengyel törvényalkotók 1999-ben fogadták el a lengyel nyelvről szóló törvényt „felismerve a nemzeti önazonosság szükségességét a globalizáció folyamatában, s [...] elismerve, hogy a lengyel nyelv védelme kötelessége a Lengyel Köztársaság valamennyi szervének és közintézményének, valamint állampolgárának” (a lengyel törvény magyarra fordított szövegét I. Bańczrowski 2001). Az egyik lengyel hallgató felháborodva mondta el

tapasztalatát egy Krakkóban kihelyezett hirdetés ukránnyelvűségéről. Nem tartja helyesnek, hogy országukban egy köztérre kihelyezett plakát szövegét ő és lengyel

honfitársai nem érthetik, nem olvashatják el anyanyelvükön. Meglepő módon durva módszert javasolt a hasonló nyelvi helyzetek kivédésére: véleménye szerint akár pénzbírsággal is lehetne sújtani azokat, akik nem jeleltik meg a közérdeklődésre számot tartó hirdetményeket az ország hivatalos nyelvén. Hasonló rendelkezés a magyar törvény szövegében is szerepel. Ha egy gazdasági reklámot kihelyező cég vagy egy üzlettulajdonos Magyarországon vét a törvény ellen, akkor pénzbírságot szabhat ki az eljáró hatóság.

A lengyel kurzusunkon kialakított hallgatói vélemény szerint nem csupán állami szabályozása lehetne a nyelvhasználatnak, hanem

a tudományos testületek mellett vallási csoportok, felekezetek is beleszólhatnak a beszélőközösség nyelvhasználatának alakulásába, a kisebbségi nyelvhasználat védelme érdekében pedig a kisebbségi szervezetek is nagyobb döntési joggal intézkedhetnének anyanyelvük védelmében. A lengyel nyelvtörvény részletesen tárgyalja, hogy Lengyelország törvényhozói mit értenek nyelvvédelem alatt: fontosnak tartják a helyes nyelvhasználatról való gondolkodást, a nyelvhasználat tökéletesítését, a nyelv vulgarizálódásának megakadályozását, valamint a nyelvjárások, a regionalizmusok tiszteletben tartását, népszerűsítését. Fontos hangsúlyozni, hogy mindezeket –

az egyébként magyar nyelvi környezetben is óhajtott vágányainkat – a lengyelek törvénybe iktatva nyilvánítják ki. A magyar helyesírás 2015-ben újult meg, a lengyel helyesírás átalakítása

Jagelló Egyetem, Collegium Maius
(forrás: Wikimedia Commons)

most zajlik. A Lengyel Tudományos Akadémia Lengyel Nyelvi Tanácsa dolgozik jelenleg a helyesírás reformján. A magyar nyelvi kodifikációt végzők számára is megfontolandó lehet, hogy ez a testület nemcsak nyelvészekből áll, hanem szociológus, teológus, újságíró, jogász és logopédus is a tagja.

A lengyel példa jól mutatja, hogy hozzánk hasonlóan más kelet-közép-európai nemzet is felelősséggel gondolkodik az anyanyelv védelméről, nyelvi környezetünk épségének megóvásáról. Csakúgy, mint a 2001. évi magyar törvényszöveg preambulumban foglaltak szerint a magyar nyelv megóvása

közérdek, a lengyel nyelvvédelmi törvény indoklásában is megfogalmazódik a megőrzés fontosságának gondolata: „a [...] lengyel kultúra hozzájárul a közös kultúráját tekintve sokszínű Európa építéséhez, ennek a kultúrának a megőrzése és fejlesztése csakis a lengyel nyelv védelmével lehetséges”. ●

Felhasznált irodalom

Bañcerowski Janusz 2001. A lengyel nyelv törvényi védelméről. *Magyar Nyelvőr*, 125. évf. 2. sz. 152–158.

2001. évi XCVI. törvény a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100096.tv> (letöltés: 2024. szeptember 27.)

Utcák doktorátussal

Horváth László

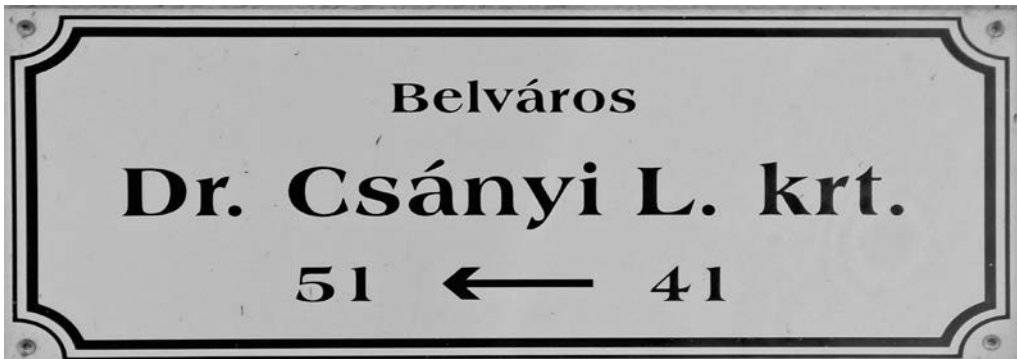
Régóta tervezem ennek a cikknek a megírását. Most, hogy végre belefogtam, egy kicsit mégis zavarban vagyok. Nem tudom ugyanis, hogy nem csupán én furcsállom-e azt a nyelvhasználati jelenséget, amelyet szóvá teszek. Úgy sejtem, sokan már csak azért sem osztozhatnak a furcsállásban, mert még nem is került eléjük ez a jelenség. Akik pedig találkoztak vele,

azoknak sem okvetlenül tűnt fel, mivel könnyen lehet, hogy természetesnek tartják, nem látnak benne semmi meglepőt.

Miről is van szó? A magyar települések egy részén (hogy mekkora a képviseletük, azt nagyon nehéz volna megállapítani) vannak olyan utcák, utak, terek stb., amelyeknek a neve a névadó doktori címét is tartalmazza. Példákat sokfelől, az ország külön-

böző tájairól említhetek:

Dr. Becsey Oszkár utca (Békcéscsaba), *Dr. Csányi László körút* (Vác), *Dr. Éllő Lajos utca* (Győr), *Dr. Kaposváry György utca* (Kaposvár), *Dr. Koch László utca* (Székesfehérvár), *Dr. Michelberger Pál út* (Zalaegerszeg), *Dr. Niedermann Gyula utca* (Esztergom), *Dr. Ringelhann György tér* (Eger), *Dr. Sarkady László utca* (Szolnok), *Dr. Szobonya Zoltán utca* (Kecskemét), *Dr. Veress*

A doktori cím aligha tölthet be ilyen megkülönböztető szerepet, ezért a személy doktorátusának átörökítését

Endre utca (Pécs). Néhol csak egy „doktoros” név van az adott településen, máshol akár hat-nyolc is. A példákat általában találokra, nem pedig az utcák fontossága szerint választottam ki, hiszen ehhez többnyire a helyismeretem sincs meg. Azt csak kivételképpen és véletlenül tudom, hogy a *Dr. Csányi László körút* Vác kulcsszerepű útvonala.

Az ilyen utcanevek (bennem legalábbis) azt a benyomást keltik, mintha magának az utcának volna doktori címe. Persze mindenki tudja, hogy ez nem így van, de a névadó doktorátusának feltüntetését feleslegesnek, az utcához mint helymegjelöléshez nem illőnek tartom.

Érdekességképpen jegyzem meg, hogy másfajta földrajzi névben is találkoztam már a doktori cím szerepeltetésével. Igaz, ez nem a mai Magyarország területén és nem

is magyar névadással kapcsolatban történt. Az 1970-es években Erdélyben járva – nem tagadom – nevetésre fakadtam, amikor megláttam, hogy *Vaskohsziklás* (ma románul *Ștei*) a románban a *Dr. Petru Groza* nevet viseli. Nem a hajdani miniszterelnök nevének megörökítését éreztem visszásnak, hanem a doktorátus feltüntetését. Hogy másfajta titulusok megjelenése az utcanevekben szerencsés-e vagy szükséges-e, azt esete válogatja. Helyesnek tartom például azt, hogy Budapesten a *Wesselényi utca* és a *Széchenyi rakpart* nevében nincs ott a bárói, illetőleg grófi cím. Az *Erzsébet királyné útja* névben viszont nem felesleges, sőt hasznos a *királyné* elem: ez teszi világossá, hogy az út a nevet nem az *Erzsébet* keresztnévről, nem is *Szent Erzsébet*ről, hanem *Erzsébet királyné*ről kapta.

az utcanévre zavarónak, szükségtelennek tartom. Intézményneveket nem vizsgáltam ebből a szempontból, de ugyanezt gondolom róluk. ●

Fotók: Pomozi Péter

Egy jottányit sem engedni A szóelemző helyesírás története

Constantinovitsné Vladár Zsuzsa

A szóelemző elv a mai helyesírásban

A magyar helyesírás hangjelölő írás. Azonban a szóelemekből alkotott nagyobb egységek esetében ezt az elvet felülírja egy másik alapelv, a szóelemzés elve. A magyar helyesírás szabályai 12. (2015) így fogalmazza meg ezt a 48. pontban:

„A magyar helyesírás a szóelemző írásmód érvényesítésével biztosítja azt, hogy a todalékos szavakban mind a szótő, mind a toldalék, az összetett szavakban pedig minden tag világosan felismerhető legyen. A szóelemző írásmód érvényesítése akkor válik különösen fontossá, ha a szó egészét másképp mondjuk ki, mint a szóelemeket külön-külön, például: *kertje* [kertye] = *kert* + *je*; *néztük* [nésztük] = *néz* + *t* + *ük*; *község* [kösség] = *köz* + *ség*; *szállnak* [szálnak] = *száll* + *nak*.”

Ez a megoldás nem az egyetlen lehetséges út: ismerünk olyan európai helyesírásokat, amelyeknél a hangjelölés elve sem érvényesül (pl. az angol), és olyanokat is, amelyek mindig a kiejtés szerinti írásmódot használják (pl. az olasz). A magyar megoldás igen hosszú úton alakult ki, és ez az út egyúttal a helyesírás mögött rejlő nyelvészeti gondolkodás történetét is tükrözi.

A kiejtés szerinti írásmód

Az írás történetében nagyon fontos lépcsőfok a hangjelölő, fonematikus írás, ahol minden fonémának egy írott jel felel meg. Az európai írásrendszerekben az első ilyen az ógörög ábécé volt. A görög nyomán alakult ki a latin ábécé. A magyar nyelvet a kereszténység felvétele után a latin ábécé betűivel kezdték rögzíteni. Ekkor azonban azzal szembe-sültek, hogy a magyar fonéma-

állomány a latinétól különböző hangokat is tartalmazott. A kódexekben alkalmazott megoldások, a kancelláriák írásgyakorlata, az iskolai tanítás hagyományt teremtettek. Ez az írásbeliség alapvetően a kiejtést követte a szóalakokon belül. A szóhatáron fellépő alkalmi kiejtésbeli változásokat nem tükrözte. A XVI-XVII. században a nyomtatás elterjedése, a bibliafordítások, a népnyelvű szövegek kiadása, az első grammatikák és helyesírási kérdésekkel foglalkozó ortográfiák megjelenése magával hozta a nyelvi egységesülést és egységesítés igényét. A reformáció a hívők saját ügyévé tette a Szentírással való találkozást, kiiktatva az egyház magyarázatait. A Biblia szövegének hozzáférhetővé tételére születtek meg a népnyelvi bibliafordítások. Természetesen hiába lettek volna a bibliafordítások, ha a hívők nem tudják elolvas-

ni. Az egyéni bibliaolvasás a reformáció fontos célkitűzéseként az anyanyelvű olvasás-tanítás programját is magával hozta, megjelent az anyanyelvű iskoláztatás. Egy másik fontos gyakorlati feladat volt, hogy idegen ajkúak magyarrá tanításához tisztázzák a betűk hangértékét. (Első nyelvtanaink előszavukban szinte mind a külföldiek magyarrá tanítását jelölik meg célul.) Mindezek a tényezők az egységes, nyelvjárások feletti, normatív helyesírás megteremtésének igényét vetették fel.

Az első lépés a fonematikus elv következetes érvényesítése volt. A Huszita Biblia után az egyik első, következetesen egy betűvel egy (jelentésmegkülönböztető) hang jelölésének elvét alkalmazó munka egyben az első ismert nyelvtanunk is, Sylvester János 1539-es grammatikája, a *Grammatica Hungarolatina*. Ez a mű a huszita szerzetesektől eredő mellékjeles helyesírást alkalmazza. Sylvester nyelvtana időben egybeesik és kölcsönhatásban is van Dévai Bíró Mátyás 1549-es ortográfiájával. Dévai írásrendszere olyan mellékjeles betűket alkalmazott, amelyeknek nyelvjárástól függően többféle olvasata lehetett. (Részletes elemzését lásd Korompay 2003: 586.) Hasonló

megoldás máshol is megjelent, például német nyelvterületen, ahol a dialektusok nagy, akár a megértést megnehezítő távolságban álltak egymástól.

A többféle olvasattal rendelkező jelölésmód a nyelvjárások feletti *Hochsprache* kialakításának egyik eszköze volt (Moulin 2004: 39).

Ebben a korszakban a fonematikus írásmód elvének hatókörre a teljes szóalak. A szóalakot kiejtés szerint rögzíti, akkor is, ha több szóelemből jött létre. A XVII. század közepéig ez az írásmód volt az uralkodó a magyar munkákban.

A kiejtés szerinti írás elvének programszerű megfogalmazása Szenczi Molnár Albert 1610-es nyelvtanában található meg: „Amilyen az írás, olyan a kiejtés.” (2004 (1610): 31)

A korban természetesen nem tesznek különbséget írás és beszéd között: egyaránt *betű* a neve mindannak, amit ma beszédhangnak, fonémának, betűnek, grafémának neveznénk. A mai értelemben vett fonémát a korai grammatikák két oldalról is megközelítik. Az egyik megközelítés a szó felől indul: a „betű” szerepe az, hogy olyan hangot jelöljön, amely képes jelentésbeli különbséget létrehozni két szó között.

A szerzők rendszeresen olyan szópárokat mutatnak be, amelyek csak egy hangban térnek el, de más értelműek. Ezeket a különbségteteleket legtöbbször a mellékjeles és a mellékjel nélküli betűvel írt magánhangzópárok mutatják be. Sylvester (1539) példáiból: *orom – öröm; korom – köröm; hus – hűs* [hűséges] stb. Szenczi Molnár Albert is arról ír grammatikájában, hogy az *a* és az *á* különbsége fontos a magyarban: „A legkisebb hosszúságbeli eltérés is megváltoztatja a szó jelentését. Innen van, hogy a mi gyerekeink gyakran nevetik az idegen iskolásokat, akik hibásan éneklék ezt: *Nagy hálákat adoc az én Uramnac*, ami helyesen ejtve azt jelenti: *Magna grates reddo Domino meo*. Elmosódottabban és röviden ejtve a szót: *halakat*, akkor pedig azt jelenti: *Magnos pisces dabo Domino meo*.” (2004 (1610): 95, 97)

A betű másik megközelítésben azoknak a hangváltozatoknak a közös jele, amelyeknek nincs megkülönböztető szerepe, akkor sem, ha más-más hangkörnyezetben másképp hangoznak is. Tótfalusi Kis Miklós helyesírási munkájában (2011 (1697): 51) arról ír, hogy a magyarban

az *n* hangnak *g* vagy *k* előtt egy eltérő változata hangzik, amelyet azonban nem jelölünk külön jellel. „Ha pontosan úgy akarnók leírni a szavakat, ahogyan mondjuk, akkor egy olyat sem írhatnánk le helyesen, amelyben az *n* után *g* vagy *k* következik, pl. *engem*, *ángolna*, *miénk*, *mankó* stb. mert e szavak ejtésében soha nem *n* hangzik [...]”

A szóelemző írásmód előzménye: a szóelem fogalmának kialakulása, megjelenése és elterjedése

A nyelvészeti tudatosság magasabb fokán az írásnak egy új funkciója is kialakul, mégpedig a szón belüli egységek tükrözése. Ez az új típusú írás a szóelem azonosítását szolgálja. Ezért célja szerint az alapszavak írásmódját a belőlük származó további szóalakokban is meg kell őrizni, még akkor is, ha a kiejtés nem ezt követi. A szóelemző írásmód tehát felülírja a kiejtés szerintit, pontosabban: a szó szintje helyett a szóelem (morféma) szintjére szorítja vissza. A morféma azonban kevésbé kézenfekvő nyelvi egység,

mint a szó, ez az alapelv sokkal nagyobb nyelvtudatosságot feltételez.

Az új szemléletű írásmódnak, a szóelemzőnek a központi kategóriája a morféma. A morféma fogalma azonban korábban egyszerűen hiányzott az európai nyelvészeti hagyományból, amely a görög nyelvre alapozva alakult ki, és a latin grammatikaírás közvetítette. A görög és a latin nyelv ugyanis hajlító, flektáló típusú, vagyis a szóalakon belül sokszor nehezen határolható el a szótő és a grammatikai viszonyokat hordozó rész.

Az európai nyelvek első leírásai a latin nyelvtan mintájára készültek, ez jól illett a latinul megegyező típusú nyelvek leírásához. Ám a magyar grammatikusok számára kezdetől világos volt, hogy nyelvünk másféle. Nálunk a latintól eltérően a szóalak tovább osztható, a szón belül is vannak egységek, pl. *ur-amnak*. De ezek megragadásához a latin modell nem kínált alkalmas fogódzót.

A megoldás és a tő fogalma Európán kívülről, a héber grammatikából érkezett. A reneszánsz után Európában felébredt az érdeklődés a héber (mint a Biblia szent

nyelve) iránt. A héber modellnek több olyan eleme is volt, amelyek továbbfejlesztve alkalmassá váltak a szótő, illetve a toldalék fogalmának kidolgozására. Emiatt különösen fontossá vált a héber hagyomány a toldalékoló nyelvek, így a magyar leírásában.

A héber nyelvben három más-salhangzós gyökök vannak. Ennek latin neve *radix*, azaz gyök(ér). Ebből a héber *radix*-fogalomból alakult ki a magyar grammatikákban a szótő fogalma. A magyar nyelvészetben a toldalék fogalma is a héber grammatikára vezethető vissza. A héber nyelvben a személyes névmás névszókhoz és igékhez is csatlakozhat (latin megnevezése: *pronomen affixum*, szó szerint fordítva toldott névmás). Névszóknál ezek a birtokos személyére, igéknél pedig az ige tárgyának számára és személyére utalnak. A *pronomen affixum* kulcskategória lett a korai magyar szerzőknél, minden grammatikus így nevezte mindazt, amit ma birtokos személyjelnek, határozott ige-ragnak vagy a főnévi igenév ragjának mondunk.

A *pronomen affixum*ot már kezdetől rövidítették: *affixum*, később a magyar nyelv-

ven írott grammatikákban ezt magyarra fordították, így keletkezett a ma is használt *toldalék* szó. A megtalált fogalom és név (*affixum*) gyorsan elterjedt a korai grammatikákban, egyre bővülő jelentéssel. Sylvester még csak a birtokos személyjeleket és a határozott ige-ragozás ragjait értette rajta, Szenczi Molnár Albert (1610) már a határozóragokat is, Komáromi Csipkés György (1655) igekötőt is, a jezsuita rend hivatalos magyar nyelvtanában Pereszlényi Pál (2006 (1682): 75) pedig egyenesen azt írta, hogy „az ige-ragozásban minden módot, időt, számot todalékokkal fejezünk ki”. A XVII. század végére az *affixum* mindenféle todalék jelölőjévé vált.

A szóelemző írásmód megjelenése és elterjedése

A héber grammatikai kategóriát továbbfejlesztve tehát lehetővé vált a szóelemek elkülönítése. A magyar nyelvészetben a szóelemző írásmód elve és gyakorlata először Geleji Katona István protestáns teológus 1645-ös *Magyar Grammatikátskájában* jelent meg (Korompay 2003: 590).

Geleji kijelentette, hogy az írásnak nem kell a kiejtést követnie, hanem az alapja az észszerű megfontolás, a *ratio*, vagyis az azonos töből származó szavak összetartozásának megjelenítése a helyesírás eszközével. A felfogás megváltozása jól érzékelhető Szenczi (1610) és Geleji Katona (1645) két párhuzamos helyének összehasonlításával.

két részből (töből és todalék-ból) állnak, és összekapcsolásukkor kiejtésbeli változás következik be. A különbség az, hogy Szenczi nem tartotta fontosnak tükröztetni a részeket az írásban, hanem a létrejött alakot is kiejtés szerint írta.

Geleji számára viszont a helyesírásban az elemek tükröztetése volt a kiindulás, ami felülírta a létrejött szóalak

Szenczi Molnár 2004 (1610): 105:

„Az alapszó maga az eredet, mint például *Lát, Elme*. A származékszó egy másiktól ered. A származékokhoz tartozik a jóhangzás kedvéért történő hangkiesés vagy hangfelcserélés. A hangkiesés a hangok eltűnése, mint *bizony* és *talan*-ból *bizontalan*, az *y* kiesésével; *kivált* és *keppen*-ből *kiválkeppen*, a *t* kiesésével. A hangfelcserélés bizonyos hangok más hangok helyébe tétele, mint a *szám*-ból, *numerus* és a *talan* fosztó szócskából *számtalan*, az *igaz* és *ság*-ból *Igasság*, a *mind* és *járást*-ből *Mingyarást*.”

Geleji Katona (1645): A2r: „Amelly concretum [kinnduló szó] z-ben vagy sz-ben végeződik, az abstractumját [belőle származó szót] is így kell kiírni. Mint *gaz*, *gasság*; *igaz*, *igasság*; ... *kertész*, *kertészesség*, *egész*, *egészesség* ...” „A *d* után a’ *j* a’ pronuntiationban [kiejtésben] mindenkor úgy ejtődik, mint a’ *gy*, de azért ugyan nem kell úgy írni. Mint: *Adja*, *mondja*; *tudja*, *imádja*.”

A két szövegrészlet ugyanolyan típusú, szóelemek határán fellépő fonetikai változásokat mutat be: teljes hasonulás, összeolvadás, hangkiesés. A szöveg alapján az is világos, hogy mindkét szerző tisztában volt vele, hogy az ilyen típusú alakok

kiejtését. Szerinte az írásmódnak az alapszó és a belőle leszarmazott szó kapcsolatát kell megjelenítenie, ennek alapja pedig az alapszó eredeti alakjának megőrzése. Az alapszó írásmódját szerinte azért kell követni, mert ez egyrészt kapcsolatot teremt

az alapszó és a leszármazott között, másrészt lehetővé teszi az azonosan hangzó, de különböző alapszavakból származó alakok szétválasztást a helyesírás révén. Ilyen példákat hoz: *Halhatatlan*, a *halok* szóból; *hallhatatlan* a *hallok* szóból; *oldhatatlan*, az *oldok* szóból, *olthatatlan*, az *oltok* szóból stb.” (1645: A5v).

A szóelemző elv második programszerű képviselője Tótfalusi Kis Miklós nyomdász volt, aki a Jansoni-us-biblia újrakiadása során alkalmazott írásmódját indokolta meg az 1697-es *Apologia Bibliorum* harmadik részében (*Ratiocinatio*). Ő is leszögezte, hogy az írás nem követheti a kiejtést, és a teljesen fonetikus írásmódot a műveletlenek rossz példaként mutatta be.

Tótfalusi elveit munkatársa és tanítványa, Tsétsi János vitte tovább. Helyesírási összefoglalója Pápai Páriz Ferenc népszerű latin–magyar, magyar–latin szótárának 1708-as kiadásában jelent meg, és a latinszótár elterjedtségének és többszöri kiadásának köszönhetően jelentősen hozzájárult a szóelemző helyesírás elvének térnyeréséhez.

A szóelemző elv új indoklása a romantikus nyelvfelfogás alapján

A szóelemző helyesírás sokáig felekezeti kötöttségű volt: a protestáns szerzők a szóelemző, míg a katolikus szerzők a kiejtés szerinti írásmódot követték. Ez utóbbi helyesírást Káldi bibliafordítása alapján a jezsuita rend hivatalos magyar grammatikája, Pereszlényi Pál 1682-es nyelvtana kanonizálta.

A szóelemző helyesírás kérdése a XVIII. század végétől került ismét viták keresztjébe. A szóelemzés mögött azonban ekkor már nem gyakorlati, hanem ideológiai háttér állt: a romantikus nyelvfelfogás. A romantikus elképzelést a nagy tekintélyű Révai Miklós foglalta koherens elméletbe, és a szóelemző helyesírást ideológiai okokból tartotta követendőnek. Ezzel szemben ellenfele, Verseggy Ferenc racionalista megfontolások alapján a kiejtés szerinti helyesírást pártolta. A híres jottista-ipszilónista vita mögött tehát nem felekezeti kötöttség állt (hiszen Révai és Verseggy is katolikus pap volt: Révai piarista, Verseggy pálos szerzetes),

hanem két nyelvszemlélet: a romantika és a felvilágosodás különbsége.

Révai úgy vélte, hogy az ősi, elsősülött emberi nyelvben, minden további nyelv őseben egy szótagból álló gyökök voltak, amelyek hangutánzó, majd hanggal ábrázoló jellegűek voltak, az elvont fogalmakat is hangfestéssel ragadták meg (1908: 4–6). Az eredetileg egytagú, fogalmi jelentésű gyökök közül egyesek az idők során alaki és jelentésbeli önállóságukat elvesztve más gyökökhöz kapcsolódtak, így alakultak ki a többtagú, képzett gyökök, illetve a toldalékok.

Révai szemléletében, mivel a gyökök eredeti alakját kutatta, hiba volt mindaz, ami az eredeti gyökök alakját eltorzítja, elfedi az eredeti rendszert. A hibák forrását a tudatlanságban és a hanyag használatban látta, ezért tartotta veszélyesnek a tömegekkel való érintkezést, ami megrontja a nyelvérzékét: „Hanem kell-e teljesen mellőzni a nyelvi szokást? Azokban az esetekben, ahol az etimológia szabályai magyarázattal szolgálnak, és a tömegek hanyag nyelvhasználata világosan bizonyítja van, biztosan

mellőzzük.” (2014 (1803): 216) De aggály nélkül utasítja helyre a különben példaképként kezelt régi nagy írókat is, ha vétenek az általa elképzelt rendszer ellen: „De [ellenfeleim, főleg Versegghy] nemcsak a nyelvi szokásra, hanem a régi írókra is hivatkoznak a mi álláspontunk ellenében. ... [A régi írók, Káldi, Pázmány és a többiek] komolyabb dolgokkal lévén elfoglalva, az etimológiával nem tudtak annyit törődni, hogy minden vesszőre odafigyeljenek. Ezeket a későbbi korok, számtalan segédeszköz birtokában, már eredményesebben, biztosabban állapítják meg és magyarázzák. Azt hiszem, ha holtukból feltámadnának, maguk is egyetértéssel hallgatnák, és szívesen fogadnák ezeket a magyarázatokat” (2014 (1803): 217). Révai nézeteinek szellemi alapja a romantika volt. Versegghy ellenben még a felvilágosodás racionalista gondolkodását követte, így szigorúan logikus alapon a kiejtés szerinti írásmód pártján volt. Fő érvét az jelentette, hogy az azonos hangot minden esetben azonosan kell írni, függetlenül attól, hogy milyen módon jött létre a szóalak: „[...] csak az az írás

felel meg tökéletesen rendeltetésének, amely bármely megkülönböztetett hangot megkülönböztetett és mindig ugyanazzal a betűvel jelöl” (Versegghy 1999 (1793): 21). Az etimologikus írásmóddal kapcsolatosan azt is felhozta, hogy a magyar nyelvet tanuló külföldi tanuló így esetleg betűjejtéssel olvasna (1999 (1793): 23). (Ez utóbbi egyébként nem állt volna messze Révai óhajától, ahogy láttuk.)

A szóelemző írásmód hivatalossá válása

A jottista-ipszilonista vita 1807-ben, Révai halálával megszakadt. Versegghy ugyan még sokáig aktív szerző maradt, de racionalista felfogását a korban uralkodóvá vált romantika teljesen háttérbe szorította. Emellett az irodalmpolitikai viszonyok sem neki kedveztek. Révai elveinek győzelmét, és ezek közt a szóelemző helyesírás kanonizálását Kazinczy tekintélye tette lehetővé. Kazinczy ugyanis Révai örököseként tüntette fel magát, és az ő nézeteit támogatta, beleértve a helyesírás kérdésében való állásfoglalást is. Tanítványai, a Tudós Társaságban szerepet vállaló fiatalok gondosan

ügyeltek arra, hogy a hivatalos színtereken is ezek a nézetek érvényesüljenek.

A Tudós Társaság 1832-ben adta ki a Révai Miklós elveit követő első magyar helyesírási szabályzatot, *A magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályait*, amelyet Vörösmarty Mihály öntött végső formába. Ezzel a szóelemző elv és annak megideologizálása, a gyökök épségének megőrzése véglegesen bevonult a hivatalos magyar helyesírásba. A harmadik kiadás lapszámai szerint idézve:

„[...] a gyöknek soha sem szabad megrontatnia. így: *szüljön*, *ad-jon* stb. mindenkor *lj-*, *dj-*vel iratandók és soha nem kettős *gy-*vel, vagy *ly-*vel, mert ezek csak ott használatosak, hol megfelelő hangjok a szóban már eredetileg 's állandóan megvan, mint: *cso-mó*, *csal*, *gyönyör*; nem pedig olyakban is, mellyekben a lágyszó hang ragok vagy más összetétel által származik” (1838: 8). (A szóhasználat: *összetétel* pontosan tükrözi Révai elméletét, a szóelemek gyökök összetételéből való származtatását.)

Ez az elv a hetedik, 1844-es kiadásban már a mai megfogalmazáshoz igen közeli formát öltött:

„A’ cs, gy, ly, ny, ty az eredeti egyszerű hangokban használatnak, mint: csal, ecset, kövecs; gyón, egyéb, nagy; lyuk, gulya, homály; nyár, Enyed, heveny; tyúk, atya, korty. Ellenben, hol ezen hangok összetételből erednek, az alkotó betűk; u. m. ts, dj, lj, nj, lj megtartatnak, p. o. követség, adjon, alja, fonja, látja.” (1844: 10)

Összefoglalás

A szóelemző helyesírás kialakulásában, elterjedésében tehát a nyelvi gondolkodás változásának jól elkülöníthető fokozatai tükröződnek. Első lépésben a klasszikus, szóalapú latin modell módosulása, a szóelem fogalmának kialakulása a héber nyelvészet eredményeit adaptálva a magyarra. A második fok a morfémák tükröztetésének igénye: értelmező szerepű, standardizáló, az egyéni olvasást segítő helyesírás a protestantizmus és a könyvnyomtatás elterjedésével. A szóelemző írásmód új ideológiai háttérrel rajzol a gyakorlat mögé: a romantikus nyelvszemlélet alapján az eredeti, a nyelv szellemét mutató gyökök fenntartásának igényét. Ez hagyományozódott aztán (immár ideologikus töltet nélkül) tovább a magyar helyesírásban. ●

Hivatkozott irodalom

- A magyar helyesírás szabályai 12. 2015. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Dévai Bíró Mátyás 1549: *Orthographia Vngarica*. Abádi Benedek, Krakkó.
- Geleji Katona István 1645: *Magyar Grammatikatska*. Kinyomtatott Gyula-Fejér-Várat.
- Komáromi Csipkés György 1655: *Hungaria Illustrata*. Waesberg, Utrecht.
- Korompay Klára 2003: Helyesírás-történet. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet*. Osiris, Budapest. 281–300.
- Magyar helyesírás’ és szóragasztás’ főbb szabályai. A’ M. T.’ magyar tudós társaság külön használatára. 3.* 1838. A Magyar Királyi Egyetem betűivel, Budán.
- Magyar helyesírás’ és szóragasztás’ főbb szabályai. A’ Magyar T. Társaság’ külön használatára. 7.* 1844. Eggenberger, Pesten.
- Moulin, Claudine 2004: Das morphematische Prinzip bei den Grammatikern des 16. und 17. Jahrhunderts. *Sprachwissenschaft*, 29. 33–73.
- Pápai Páriz Ferenc 1708: *Dictionarium Latino-Hungaricum et Hungaro-Latinum*. Brewer, Lőcse.
- Pereszlényi Pál 2006 (1682): *Grammatica Linguae Ungaricae. A magyar nyelv grammatikája*. Ford. C. Vladár Zsuzsa. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Révai Miklós 1805: *Versegi Ferentznek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarsága*. Trattner, Pest.
- Révai Miklós 2014 (1803): *Magyar irodalmi régiségek. Antiquitates literaturae Hungaricae*. Ford. C. Vladár Zsuzsa. ELTE MNyFI – OSzK, Budapest.
- Révai Miklós 1908: *Elaboratior Grammatica Hvngarica*. Kiadta Simonyi Zsigmond. Franklin Társulat, Budapest.
- Sylvester János 1989 (1539): *Sylvester János latin–magyar nyelvtana*. Fordította C. Vladár Zsuzsa. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Szenczi Molnár Albert 2004 (1610): *Nova grammatica Ungarica. Új magyar nyelvtan*. Fordította C. Vladár Zsuzsa. Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Tótfalusi Kis Miklós 2011 (1697): *Számvetés a helyesírásról. Ratiocinatio de Orthographia*. Fordította Fekete Csaba, átdolgozta C. Vladár Zsuzsa és Koltai Kornélia. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- Tsétsi János 1708: *Observationes orthographico-grammaticae*. In: Pápai Páriz Ferenc: *Dictionarium Latino-Hungaricum et Hungaro-Latinum*. Samuel Brewer, Leutschviae.
- Verseghy Ferenc 1999 (1793): *Proludium*. Fordította Hegyi Balázs. Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok.

Tájnyelvi színek ódon boltívek alatt

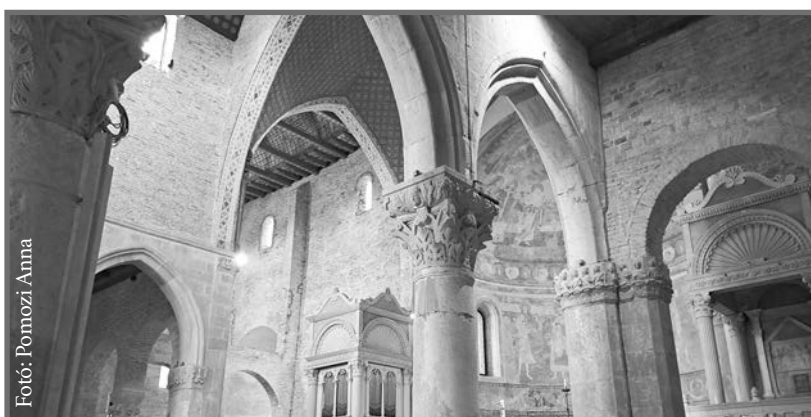
Pomozi Péter

Forró vasárnap hallgatjuk az aquileiai misét.

Köröttünk az ókeresztény világ 1700 éves mozaikcsodái, az olvasmány kedves női hangja pedig – a látogatóknak talán váratlanul, a helyieknek biztosan nem – friuli tájnyelven szólal meg. A környék hangja, majd kétezer éves boltívek alatt.

A nyelvjárásokban járatanabb tán felkapná fejét e fordulatra, a nyelvtörténésznek egész mást idéz e mise-epizód: szép megtestesülése, megvallása a nyelvjárások ősiségének, a hagyománytisztelőnek. Hisz minden mai standard nyelvváltozat ősi, vagy legalábbis régebbi változatok nászából született, másként szólva, még ha paradoxnak hat is, a mai köznyelvek, a közmagyar is, nyelvjárásai szülők gyermeke. És egy gyermek is akkor szép és egészséges, ha szüleinek minél több előnyös vonását megörökli.

Mindnyájunknak jobban

tetszik egy tarka vadvirágos rét a Kárpátok oldalában vagy a Sajkodi-öböl menti kaszálókon, mint az amerikai lapályok monokultúras kukoricatáblái. Az egyik a természeti erő és gazdagság jelképe, a másik reménytelenül másé. Ha a nyelv helyzete az elsővel hasonlatos, az az erős, egészséges jövő reményét hordozza, míg a másik kép egyhangúsodással, verbális elszegényedéssel, a kisebb nyelvek és nyelvváltozatok felmorzsolódásával fenyeget. Az e párhuzamot értő-látó nyelvészek úgy is fogalmazzanak, hogy a nyelvjárások

egyúttal a köznyelv háttérországai: a múltban ezekből merített szókincsbéli és stíláris árnyalatokat, s a jövőben is ezek szolgálhatnak további gazdagodása alapjául. Már ha megőrizzük a nyelvjárásokat. Ha nem, hát marad az említett (nyelvi) kukoricatábla. Ma már az általános iskolákban is okítják, mi lesz a monokultúras táblák sorsa. Ne gondoljuk percig sem, hogy a nyelv kivétel lesz!

A szájhagyomány, élő nyelvi örökségünk művészi része is nyelvjárásokban született, s maradt ránk. Legalábbis akkor és ott, ahol a gyűjtő

tisztelettel, szakmai tudással végezte munkáját. Ma – a világháló szerencsére egyre kevésbé istenített uniformizáló hatása mellett is – nyelvjárások területe a Kárpát-medencei magyar nyelvterület. Moldvától Muravidékig, Várvidékig vagy épp az al-dunai Székelykeveig számos olyan nagytájjal, ahol a helyi nyelvváltozat egyben a magyarság, magyar nyelvűség egyedüli őrzője. Ha arrafelé a falu szava elhallgat, minden elhallgat,

ami magyar. Friuliban tudják ezt, ezért írják-olvassák, művelik és terjesztik anyanyelvjárásukat. Nemcsak a misén, nemcsak a kézműves vásáron és folklórtalálkozókon, hanem a csésze kávé melletti cukroszacskón is. Utóbbi példázza, hogy a nyelvjárási megjelenés a kulturálison túl akár gazdasági lehetőségeket is kínál.

Szeressük hát és támogassuk nyelvjárásainkat! Akinek egy anyanyelvjárás kettősanya-

nyelvüként vagy egyedüli anyanyelvként megadatott, őrizze meg a jövőnek, s aki-nek már nem, az becsülje meg úgy mindegyiket, mint közös Kárpát-medencei anyanyelvünk régi emlékezetének őrzőit, s mint gazdagabb jövőnk támaszait! E gondolatot, e nemes nyelv- és művelődéstörténeti értékeket kívánja közvetíteni, s kedves olvasóinkkal lapszámról lapszámra megosztani *Kárpáti tájakon* rovatunk. ●

Nyugat-dunántúli könyvekről és rímekről a középzárt *ë* és a nyílt *e* kapcsán

Pusztay János

Nem tom, üdvözülhetem-*ë* a megújuló *Idés Anyanyelvünk* foluóiratot még annak díjalék-toluógijai rovattyát – illen

nyelvjárási stílusba a nyugat-dunántúli viégekürü. De majd a rovat uóvasuói még-szoktyák az illen írást, leg-alábbis remilém. Mast *ëk*'kicsit

könnyítették a dúgon, osztá a továbbijakba csak a kiétfiélé *e* hangot külömbösztetém még.¹ A magyar nyelvterület nagyobb részén ismerik a nyílt

¹ A szerkesztők tiszteletben tartották az itt idézett művek hangjelölési sajátosságait. Ezek egy része olyan nyugat-dunántúli nyelvjárási jelenség, például a birtokos személyjel *E/3. -ë* jele, amely más Kárpát-medencei

(e) és a zárt (ë) hangot, aminek jelentésmegkülönböztető szerepe is van, gondoljunk csak a már klasszikusnak mondható példára, a *mentek* írásképpű szó négy jelentésére (*ti menték, ők mentek, én menték, ők mentek/mentesek* valamitől). Az a vita, hogy a helyesírásban is megkülönböztessük a két fonémát, úgy látszik, egyszerű s mindenkorra eldőlt, amit őszintén sajnálok. Az íráskép segíthetne abban, hogy csökkenjen anyanyelvünk mekögő jellegé. Én – vasvármegyeiként – őrzöm a két *e* hangot. A kiejtésemben mindig, s ahol lehet, írásban is. Így adtuk ki az Alsóságon született Sente Imre Kalévala-fordítását, így jártam el, amikor lefordítottam a szétu eposzt és két epikus énekét. Fontosnak tartom a nyelvjárások értékeinek megőrzését, azok meglétének tudatosítását azokban is, akik már nem beszélnek – akárhányadik nemzedékbeli – félménőik nyelvváltozatát. Az első magyar nyelvjárások napja tiszteletére (2020) ki is adtunk két, vasi nyelvjárásban írt könyvecskét: Fábíán Lászlótól a *Gutaházi évszakok*, Pusztay Jánostól a *Kutyaur még más*

törtineték címűt. Ezekben a munkákban már nem csupán a kétféle *e* hang megkülönböztetése volt a cél, hanem egyéb fontos vasi nyelvjárás sajátosságok bemutatása is. (A könyvekhez CD-melléklet is járul.) Részlet a *Kutyaur* Elűőbesziédiéből:

„Ezéknek a törtinetéknek a szörzőjő gyerekkori nyarajit átalába Cseprege tüötöt-tő a nasz'szülejinié, akikre ielemédett korába is nasz'szeretette emliékszík vissza. Még a falura is, mer Cseprege akko miég nem vuót város. Mos má ielemédett koromba egyre tőpször gondolok gyerekkori ielmiényeimre, amiket mekpruóbátam irászba foglányi. Ezék általába a nasz'szüleimhő kapcsuluódnak, de irtam ollan kis törtineteket is, amik még a szü-

lejimhő, akik örek'korukra visszaküötöztek Csepregebe. Ísz'született még ez a kis profán bréviárijom, hogy amúgy a nyugati nyelvnek is segiállen mégmarannyi.”

A könyvecske hátoldalán olvasható Fábíán László reagálása:

„... hád e mmég mi ja rosseb idesannya? há kőtti ja zeszit a professzor úr? mellen besziéd az illesmi? í mmá embérfija nem beszil, mer má mázs világ lett. ollan, amellen, de mázs; az enné izs másabbe a nyavala törűődik: nagyanyámkint (nem tom mennyire szalonykiépezs) hótt embérnek mindegy ha szürke lú valogába izs dug'gyák – e nnagy böcsessig, mer í vvan; az Uristen magáva van efogluóva, nem másse: ílünk, aho ttudonk, a dejáktya mast í mmegy. It's okay... - a Fábgyán Laci”

Haném itten most csak egy érdekös jelenségre akarom ráirányítani a figyelmet. Számomra is világos, hogy a két *e* hang megkülönböztetésével a klasszikus magyar líra rímelési technikája csor-

nyelvjárásváltozatokra kevésbé jellemző. A szerkesztők azt is tiszteletben tartották, hogy az idézett művekben nem mindenben érvényesülnek a standardizált nyelvjárás helyesírás alapelvei (pl. asszimilációk helyesírása).

Kárpáti tájakon

bát szenved. Ami írásban és a köznyelvi kiejtésben rím, ha alkalmazzuk a két-félé *e* hang megkülönböztetését, már nem lesz az. Hogy csak egy példát hozzak a zséniális költőtől, a szintén vasi Weöres Sándortól (Valse triste):

Hűvös és öreg az este.
Remeg a venyige testé.

A dér a kökényt megesté.
Hűvös és öreg az este.
(csak a szóvégén jelölve a zárt *e*-t)

A két *e* hang megkülönböztetését ismerők és használók a helyesírás megváltoztatása nélkül is tudják, melyik helyzetben melyik hangot kell ejteniük. Hogy megőrződjenek az íráskép alapján töké-

letés rímek a kiejtésben is, az előadásmódot – s ezt saját tapasztalatból mondhatom – köznyelvesítik.

Jobb volna, ha – akár írásbeli jelölés nélkül is – a rímeket alkalmazó költők, akiknek nagy része származásánál fogva ismeri a két *e* hang különbségét, eleve annak figyelembe vételével írják verseiket. ●

Hallgatói sarok

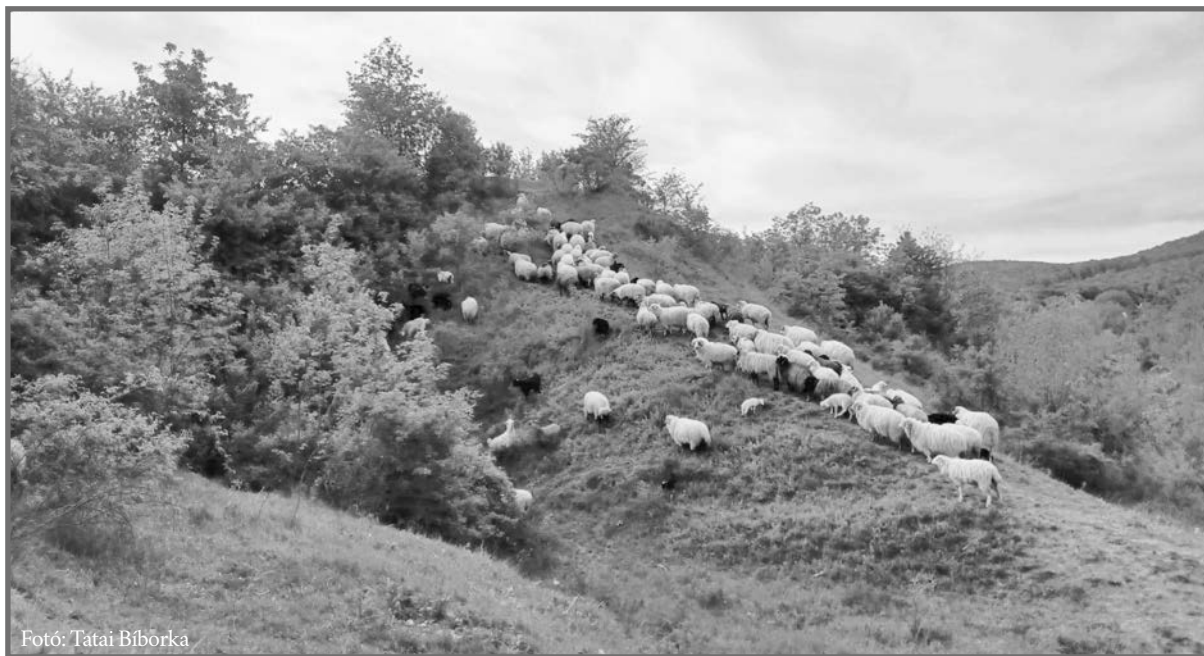
Moldva – két világ határán

Novák Emese

2024 májusában az ELTE magyar szakos diákjaiként nyelvjárásgyűjtésen jártunk a moldvai Pusztinán és Magyarfaluban. Írásomban erről az élményről számolok be. A moldvai magyarok történelme összetett. A nyelvészeti teóriák szerint a nyelvszigetet alkotó magyarság áttelepülése a XII–XVIII. század között zajlott több hullámban. Kezdetben a határ megerősítésére

küldött katonai csoportok telepedtek le kisebb-nagyobb foltokban, már II. Endre is küldött a védővonalra őroket (Domokos 1987: 18), ám az első nagy hullám a tatárjárást követően érkezett a Szeret folyó partjára. Később a Dél-Magyarországról menekülő husziták leltek menedékre itt, 1764-ben pedig, Mária Terézia uralkodása alatt, a madéfalvi

veszedelem miatt nagyszámú erdélyi székely letelepülő érkezett (Tánczos 1999: 8). Közülük néhányan önálló településeket hoztak létre, míg mások a magyarlakta vagy román falvakban leltek otthonra. Mindebből kifolyólag a kutatók általában három fő csoportját különböztetik meg a moldvai magyaroknak, az északi, a déli és a székelyes csángókat. A valóságban ezek

Fotó: Tatai Bfibörka

a nyelvjárás csoportok keverten élnek a nyelvben, illetve olyan nézetek is vannak, melyek nem a hármas felosztást részesítik előnyben, hanem mezősi és székelyes moldvai magyarokat különböztetnek meg (Péntek 2020: 135). A csángók sajátos nyelvi helyzetének kialakulásában tehát az egyik fő tényező, hogy nem egy területről és egy időben érkező magyar nyelvű csoportokból állt össze. Más felfogás szerint nem kizárólag a nyugat-keleti vándorlás hatására alakulhattak ki magyarlakta települések Moldova területén. Ezek a nézetek a moldvai csángókat az etelközi magyarság folytatóinak tartják, s ez a réteg jelenthette

a későbbi csángó közösségek alapját (Csáji 2017: 14). Földrajzi elhelyezkedése szerint a moldvai magyarság a Kárpátok vonulatán kívülre esik, ez a történelem folyamán elszigeteltté, nyelvileg archaikussá tette. A magyar nyelvújítás nem érte el a csángó lakosságot, így az akkor a magyar nyelvbe kerülő nyelvi változások sem. Ennek következménye, hogy a csángó nyelvben sajátos megoldások születtek. Már a kezdetektől fogva jelen van az erőteljes román nyelvi hatás, mely leginkább a szókincsre, de a nyelv más szintjeire is befolyással volt és van a mai napig (Hoppa 2009: 569). Különösen emlegetett téma

a moldvai magyarok nyelvi, nemzeti és vallási identitásának kérdése. A szakirodalom általános véleménye az, hogy a magyar identitás elmarad a csángók nagy, legfőbb összetartó ereje, a katolikus vallásosság mellett (Iancu 2014: 463). Bár kétségtelven a vallás vált a történelem során számos alkalommal leginkább az önmeghatározás fő aspektusává, ennek ténye nem ilyen egysíkú. A középkorban egybefonódott nyelvi és vallási identitás egyértelműen elválaszthatóvá tette a katolikus magyarságot az ortodox román lakosságtól. A magyarországi reformkor vívmánya, a polgári nemzet-tudat nem ért át a Kárpáto-

kon túlra, illetve az adott korban hiányzott az a magyarul beszélő értelmiségi réteg, aki ezt meg tudta volna honosítani a moldvai magyaroknál. Legkiemelkedőbb szerepe az egyháznak és a vallásnak volt a közösség összekovácsolásában. A Román Királyság megalakulása után azonban Románia törekedett saját nemzetállamának kialakítására, a magyar nyelven beszélő lakosságot igyekezett integrálni minden adódó fórumon, legfőképpen az egyházi és az iskolai közösségekben. A magyar nyelv használata számos alkalommal különböző szintű negatív reakciókat váltott ki (Tánczos 2011: 29–30). A katolikuság szinte mindig összefügg a magyarságtudattal, erre ékes bizonyíték a magyar nyelvű mise többszöri kérése, melyet sajnálatos módon elutasítottak 2006-ban is (Hoppa 2009: 571). A legújabb (2024. augusztus 6.) helyzet szerint azonban a hosszú és kitartó küzdelem nem volt hiába, ugyanis Bákó mellett már Pusztinán is havi rendszerességgel tarthatnak magyar nyelvű misét. Ez hatalmas

mérföldkő a moldvai magyarság nyelvi helyzetének változásában, talán egy nyitottabb jövő képét vetíti előre. Ahogy a pusztinai csángók ügyeiért küzdő néprajzkutató, Nyisztor Tinka fogalmazott: „Érezhető, hogy történik valami.”¹ És ezt mi is éreztük. Április 29-én kerekedtünk fel Budapestről az ELTE szervezésében évenként megrendezett két nyelvjárásgyűjtés második, nagyszabású útjára. Eltökélten indultunk el, tudván, hogy három napnyi buszút áll előttünk addig, hogy átkelve a Kárpátok gerincén végre Moldva vidékére lépünk. Az odaút Erdély gyönyörű vidékein, magasodó fenyvesein és lankás legelőin keresztül már önmagában lenyűgöző volt. Az első napfelkeltét Torockón nézhettük, ahogy ott tartják, kétszer, először a horizontról, másodsor a falu fölé emelkedő Székelykő szikláinak mögül. Áthaladtunk Korondon, Farkaslakán, ahol Tamási Áron emléke előtt tettük tiszteletünket, majd Gyimesközéplekon szálltunk meg újra. Itt mesébe illő környezetbe csöppentünk, este pedig gyimesi csángó

népzene és táncokat hallgatunk, sőt, tanultunk is a helyi zenészektől. Harmadnapra végre elértük Moldvát. Első állomásunk a Bákó megyei Pusztina volt. Érkezésünkkor a helyi katolikus templomnál népviseletben fogadott minket Nyisztor Tinka, Pusztina híres asszonya. Elmesélte, milyen hosszú küzdelmet folytat a magyar nyelvű misékért. A templom és a helyi csángók történetének rövid ismertetése után saját házában látta vendégül a csoportot. A faluban sétálva feltűnő volt, mennyire átszővi a katolikus hit a mindennapi életet, az utcán szinte minden sarkon virágokkal és égőserokkal feldíszített szentek szobrába futottunk. A pusztinai ebéd hagyományos moldvai csángó fogásokból állt. Először a különféle zöldségekből készült *savanyú levest* kóstolhattuk meg, majd *galuskát* és *málét*, azaz töltöttkáposztát szőlőlevélbe tekerve és kukoricából készült *puliszkát* ettünk. Ebéd közben, s azt befejezve már kezdődött is a gyűjtés, melyre egész út alatt készültünk. Ez lényegében egy beszél-

1 Az erdélyi *Krónika* c. lap szerint (forrás: <https://kronikaonline.ro/belfold/jovahagyta-a-jaszvasari-pusok-a-pusztinai-rendszeres-magyar-miset-n-nem-mindenki-orul-neki>)

getés a helyi adatközlőkkel, melyet a beleegyezésükkel hangfelvételen rögzítünk. A beszélgetés lehet irányított, ha bizonyos információkra, nyelvjárási jelenségekre, lexikai adatokra kíváncsi a kutató, ilyenkor igyekszik a kérdéseket az adott témára terelni. Idén a gyűjtők egy része különösképpen a helynevekre volt kíváncsi, így nagyobb hangsúlyt kaptak

a földrajzi jellegű kérdések, de a legtöbben kötetlen beszélgetésekben vettünk részt. Fontos volt tudatában lenni annak, hogy a magyar (moldvai csángó) nyelvi adatok gyűjtéséhez inkább a régi élet, a hagyományok, az ünnepek, történetek, mesék, földművelés felől érdeklődünk, mivel a modern élet szókinccse már nagyobb mértékben román. Ez nem meglepő jelenség,

az asszimilációs folyamatok felgyorsulásában nagy szerepet játszik a technológia fejlődése, a globalizálódó életforma, még a kisebb és távoli falvakban is.

Pusztinai gyűjtésünk alkalmával hallhattunk többek között a hamuból való szapanfőzésről, húsvéti hagyományokról, a *pászka* (kalács) elkészítéséről, a mindennapok nehézségeiről-szépségeiről a falusi közösségekben, a menyegzők tradíciójáról, hogy milyen módon készítik fel rá a *nyirászat*, azaz a menyasszonyt, és még népdalokat is sikerült rögzítenünk. A daloknak nemcsak nyelvi, de motívumbeli gazdagsága is figyelemreméltó. Különös, archaikus népi hagyományokra vezethető vissza például a következő, gyűjtött népdal néhány sora: *Nyisd meg babám az ajtót,/ megnyitánám, de félek,/ mert a legény rossz lélek. /A lejánynak a lelke kenyérfára tekerve,/ a legénynek a lelke csipkefára tekerve.* Ebben a néhány sorban a kenyérfa és a csipkefa ellentétként szerepelnek. Annak gyökere, hogy a jó lélek miatt a kenyérfához, a rossz miatt a csipkefához kötődik, véleményem szerint a régi néphagyomány analógiás kapcsola-

Fotók: Tatai Bíborka

taiban keresendő.

A következő két napot Magyarfalun töltöttük. Kis csoportokban családok házaiban szálltunk meg, ez lehetőséget teremtett arra, hogy néhány napra a moldvai csángók életébe közelebbi betekintést nyerjünk. A mai Moldva két világ találkozásának határán áll. Szembeötlő volt, hogy várakozásunk ellenére szinte teljesen modern, újépítésű házak fogadtak minket, az internet és a tévé elmaradhatatlan tartozék a legtöbb helyen. Ugyanakkor a hagyományos gazdálkodás nem tűnt el, a házaknál baromfiudvar, állatok, veteményes, távolabb szántóföldek, legelők tarkítják a tájat. A főúton birkanyáj halad a márkás autók mellett, a csángó népviselet mellé jár a sportcipő. Egyszerre archaikus és újító, beszívárog a külföldön dolgozó fiatal generáció életminősége, de a mindennapi élet máskülönben a hagyományokból táplálkozik. Mintha a nyelvben is ugyanez a kettősség tükröződne. Erre példa a többször is elhangzott *Fészbukond* (Facebookon) kifejezés, melyben az ismert médiaplatform neve a nyelvjárásra jellemző inetimologikus -d képzővel párosul.

A hagyományok és a magyar nyelv őrzésére szolgál Magyarfalun a Magyar Ház, ahol délutánonként a gyerekek magyar nyelvet, emellett csángó néptáncot, népzenei is tanulnak. A jobb munkalehetőségek miatt sok szülő külföldön él, ám a gyerekek otthon maradnak a nagyszülőknél. Számukra nemcsak tanulmányaik helyszínét, hanem közösséget is jelent a Magyar Ház. A negyedik napon gyermekbálra mentünk, ahol a csángó táncok, dalok és mesék mellett sok más is tanultunk. Például, hogy Moldvában ne kérjünk villát,

ha eszünk, mert furcsállni fogják, de a végén valóban kapunk egy vasvillát a vacsorához, vagy hogy régen sok volt a földből előbúvó rossz lélek, akik a *fätäkä* ('fekete') tyukakért aranyat adnak, ám az a tyuk egy lélek a családból, így oda ne adjuk. Ma már viszont kevésbé jelennek meg ezek a lények, mert „a föld színén van a rossz es, az arany es, a jó es”. Nehéz szívvel, de rengeteg élménnyel és gyűjtött anyaggal vettünk búcsút kedves vendéglátóinktól és Magyarfalutól, hogy hazatérvén mi is tovább tudjuk őrizni őket emlékezetünkben. ●

Felhasznált irodalom

- Csáji László Koppány 2017: *A sztyepei civilizáció és a magyarság*. Napkút Kiadó, Budapest.
- Domokos Pál Péter 1987: *A moldvai magyarság*. Magvető Kiadó, Budapest.
- Hoppa Enikő 2009. Magyar nyelvhasználat moldvai csángóknál. *Kisebbségkutatás*, 18. évf. 4. sz. 567–575.
- Iancu Laura 2014: A moldvai magyarok identitásának tudományos interpretációi. In: Kőrösi Csoma Sándor (szerk.): *Mi a magyar?* Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület – T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy. 454–465. http://real.mtak.hu/20381/1/iancu_laura.pdf (letöltés: 2024. 09. 21.)
- Péntek János 2020. Típusok, csoportok, tájak a moldvai magyarban: Egy régi kérdés újragondolása. *Magyar Nyelv*, 116. évf. 129–138.
- Tánczos Vilmos 1999: A moldvai csángók lélekszámáról. In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Csángósors*. Teleki László Alapítvány, Budapest. 7–32.
- Tánczos Vilmos 2011: Csángó nyelvvideológiák. In: Híres László (szerk.): *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitikai és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. TINTA Könyvkiadó, Budapest–Beregszász. 28–47.

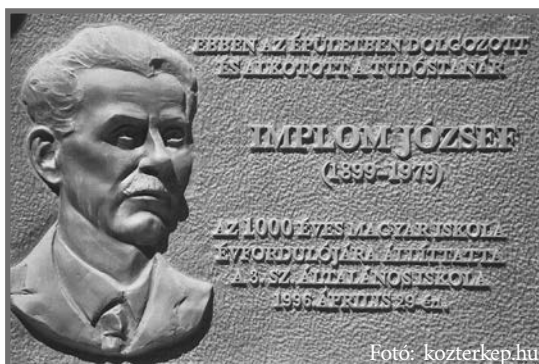

Implom József emlékére

Fodor György

1899. szeptember 23-án Gyulán született Implom József pedagógus, nyelvész, numizmatikus, helytörténész, iskola-, múzeum- és könyvtárigazgató. Hexendorf Edit (1980: 380) szavait idézve: „Ahhoz a már eltűnőben levő tanárnemzedékhez tartozott, amelynek nagyrabecsülést érdemlő tagjai az iskolai oktatómunkán kívül ismeretterjesztő tevékenységet és magas színvonalú tudományos kutatást is folytattak.”

Az elemi iskolát Gyulán végezte, majd a helyi főgimnáziumban tanult tovább. Rendkívüli logikája és rendszerezőképessége korán megmutatkozott: 1917. március 1-jén kitűnő minősítéssel előrehozott érettségi vizsgát tett. Az I. világháború katonai szolgálata kényszerítette. 1918-ban fogságba esett. Hazatérvén, 1920-ban beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakára. Már három év múlva

megszerezte a középiskolai tanári végzettséget, így hazatért Gyulára, hogy a polgári fiúiskola tanára legyen. Implom köztisztviselőként álló gyulai polgárként igazi értelmiségi életet élt, a tanári működése mellett folyamatosan publikált különböző, helyi vonatkozású történeti, nyelvészeti, irodalmi és néprajzi lapokban, témákban. Elsőként rendezte és rendszerezte a városi múzeumba szánt levéltári anyagot, majd leltárt készített, kiállítást szervezett, népszerűsítő cikkeket írt. Az 1930-as években régészeti ásatásokon vett részt Gyulán és környékén, amelyekről rendszeresen publikált (Dusnoki-Draskovich 1991: 176–178). Közben

oktatott, de 1928 és 1950 között emellett még elvállalta a Városi Múzeum igazgatását. A Városi Múzeum egykori épületében ma az Implom József Általános Iskola működik, amelynek 1948 és 1963 között éppen Implom volt az igazgatója.

A II. világháborúban újra behívták katonának. Két évre orosz hadifogságba esett. 1947-ben hazatérve a Városi Múzeum és Könyvtár vezetését vállalta el, emellett tanított a polgári fiúiskolában. Noha 1963-ban hivatalosan nyugdíjba vonult, ekkora tehető legaktívabb publikációs korszaka, amelynek hála rendszerezte, kiegészítette és sajtó alá rendezte korábbi helytörténeti, néprajzi, nyelvészeti kutatásainak eredményeit. Implomnak életeleme volt az állandó, célirányos munkavégzés. Hagyatéka: 663 db számozatlan kötet; 53 nyelvészeti, 48 helytörténeti, 22 régészeti cikk, tanulmány, 23 neveléssel, iskolával fog-

lalkozó írás; szépirodalmi művek; 37 köteg helyesírási kérdésekkel foglalkozó vázlat. A legnagyobb kiadatlan érték egy középkori latin–magyar szótár cédulaanyaga.

Implom fáradthatatlanul kutatta szülővárosának történetét, amelyet újra is gondolt a város kétkötetes történetírójának, Scherer Ferencnek a precíz mintájára: Gyulamostortól (1214) a XX. századi Gyuláig (1972-ig). Később kitérte látókörét az egész vármegyére, így született meg a máig etalonnak számító *Olvasókönyv Békés megye történetéhez II.* (1971) vagy a *Mezőberény történetét a kései feudalizmusig (1723-1848)* feldolgozó kiadványa (1973). A gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtár katalógusa 137 tételt tartalmaz, amelyben mint szerző jelenik meg. Folyamatosan nagy lelkesedéssel rendszerezte a gyulai múzeum és könyvtár történetét. Mindig érdekelte a régészet, muzeológusként rendszeresen vett részt gyulai és a település környéki ásatásokban, amelyekről publikált is. Őskori leletet talált a Kálvária-dűlőn, ferences templomot a mai Törökzugban, kolostorromot Gerlán.

Implomot érdekelte a néprajz

is. Etnográfusi attitűddel írt a zerindi rákóráról, a szeregnyházi kincésokról, a köröstarcsai hamistanú-mondákról. Elkészítette Békés vármegye néprajzi irodalmának bibliográfiáját, a terepet járva számos adatközlővel beszélt, legjegyzései felbecsülhetetlen nyelvjárási adatok is.

Ezek az etno- és szociográfiai tapasztalatok szépirodalmi művek írására ösztönözték. Mindhárom műnemben kipróbálta magát. Külön tanulmányokban illene foglalkozni elbeszélései (pl. *A remetei erdő alján* vagy *Szöke asszony, barna asszony*) mellett verseivel és ifjúsági színdarabjaival (*Az új iskola.*; *Éjjel az erdőn*; *Ispilángi rózsa*; *Jön a Mikulás*), amelyeket később diákjaival játszatott - eltanulva Csokonaitól.

Szakmailag színvonalas írásai születtek a magyar nyelvtudomány területén is. A Gyula utcanevet bemutató sorozata egy település példáján villantotta fel az utcanévkutatás feladatairól és módszeréről már jóval az akadémiai onomasztika előtt rendszerben gondolkodó nyelvész tehetségét. A helynévtörténet mellett az igazi csemege a szófejtés volt számára. 1934 és 1975 között 51 etimológiai, grammati-

kai és ortográfiai tanulmánya, tudománytörténeti vagy azt népszerűsítő cikke jelent meg a *Magyar Nyelv*, illetve a *Magyar Nyelvőr (Beszédtöltelek)*, 1960) periodikában. Pályája alatt nem kisebb nyelvészekkel folytatott szakmai diskurzust, mint Bárczi Géza, Grétsy László, Gombocz Zoltán, Kniezsa István, Lőrincz Jenő, Horger Antal vagy Ország László. Részt vett az 1959 és 1962 között megjelent *A magyar nyelv értelmező szótára (ÉrtSz.)* munkálataiban, számos elismert, tudós kortárral együtt nagy mennyiségű szócikket lektorált. Megjegyzendő, hogy a nyelvész olykor a tudatos nyelvművelő szigorú habitusával szólalt meg a pedagógus éne, aki értékes szakmai tanácsokkal gazdagította a magyar közoktatást: *A magyar dolgozatok javítása az általános iskolában.* (Anyanyelvünk az iskolában. I. 1953: 45-48.) vagy *Az összetett mondat tanítása az általános iskolában* (1962). A gyulai Községi Polgári Fiúiskola Értesítőjében az 1930-40-es években rendszeresen írt a nevelés különféle aspektusairól: pl. cserkészmozgalom, diáknyaraltatás, szülőkkel való viszony, rendtartás, szociális kérdések, testnevelés, önképzőkörök. 1951-től járási tanul-

mányi felügyelőként, 1957-től 1963-as nyugdíjazásáig megyei vezető szakfelügyelőként segítette az oktatáspolitikai hullámok helyi mederben tartását.

Implomot mindvégig foglalkoztatta az ifjúság nevelése, ezen belül is a kulturált szóhasználatra és helyesírásra való okításuk. Dolgozatjavítás közben figyelte meg a magyar nyelvi denazalizáció problémáját, amelyet nyelvjárási sajátosságnak vélt. Amikor a Deme–Fábián-féle *Helyesírási Tanácsadó Szótár* elkészült, Implom azonnal élt a könyvismertetés (1961) jogával és lehetőségével, majd az 1954-es helyesírási szabályok elterjedésének akadozása miatt alaposan, mondhatni dühösen „kioktatta” a kortárs médiumok „írástudóit”: „A helyesírásban jártasak bosszankodnak, és az íróról nem valami megtisztelő véleményt alkotnak. [...] Végeredményben az ország-világ elé tárul helyesírási hibák nagy kerékkötői az országosan egységes helyesírási tudat kialakulásának.” (Implom 1967: 305) Tekintettel arra, hogy Implom József elkötelezett művelője volt a magyar nyelvnek,

Hivatkozott irodalom

- Dusnoki-Draskovich József (szerk.) 1991: Implom József összegyűjtött kisebb írásai és életművének bibliográfiája. *Gyulai Füzetek* 2.
- Hexendorf Edit 1980: Implom József. *Magyar Nyelv*, 76. évf. 380–381.
- Implom József 1953: A magyar dolgozatok javítása az általános iskolában. *Anyanyelvünk az iskolában*, I. évf. 45–48.
- Implom József 1960: Beszédtöltelek. *Magyar Nyelvőr*, 84. évf. 3. sz. 301–306.
- Implom József 1961: Helyesírási Tanácsadó Szótár. *Köznevelés*, XVII. évf. 23. sz. 731–732.
- Implom József 1962: Az összetett mondat tanítása az általános iskolában. *Módszertani közlemények*, 2. évf. 3. sz. 64–71.
- Implom József 1967: Megjegyzések egy hetilap helyesírásához. *Magyar Nyelvőr*, 91. évf. 3. sz. 302–305.
- J. Soltész Katalin 1969: A helyesírás fetiszizálása. *Magyar Nyelv*, 65. évf. 1. sz. 79–83.

és munkásságával „nem középiskolás fokon”, szervesen hozzájárult a magyar helyesírás fejlődéstörténetéhez, 1988-ban egy nagyszabású középiskolai helyesírási versenyt rendeztek Gyulán. A megmérettetésre 1991-től az egész országból, 1992-től mindmáig pedig az egész Kárpát-medencéből érkeznek a kategória legjobbjai. A verseny 1992-ben vette fel az Implom nevet. Évente 110-120 diák és ugyanennyi áldozatkész pedagógus, kísérő érkezik az „Élővíz-parti Athénba”. Kijelenthető, hogy a versenytörténet három évtizede alatt több tízezernyi, motivált ta-

nuló készült magyartanárával a nemes tudásbővítésre. A 2006 óta kiosztott nyelvész-kutatói Implom-díjat első alkalommal Deme László, Fábián Pál és Szathmári István vehették át. A kollégák tudják, hogy a győzelemhez évről évre egyre magasabb pontszám szükséges, erősödik a mezőny, gyűrűzik az Implom-örökség, amelynek célja az egykori gyulai polihisztor aktualizált szavaival élve mindörökké ez marad: „A helyesírás azonban nem lehet csak a magyartanárok szívügye. Üdvös volna, ha a szótár felépítését, szerkesztési elveit, használatát a nem magyar szakos tanárok is meg-

1 A lesújtó, de végeredményben valóban kimerítő helyzetjelentés „dühét” J. Soltész Katalin (1969) igyekezett csillapítani.

ismernék. A szótárnak minden tanári szobában ott kellene lenni a könyvállványon, hogy dolgozatjavítás közben vagy vita esetén mindig kéznél legyen.” (Implom 1961: 732)

Implom József 1979. augusztus 24-én hunyt el Gyulán, tehát halálának 45. évfordulója miatt és a 33. alkalommal megrendezésre kerülő Implom József Helyesírási

Verseny Kárpát-medencei döntőjének okán is érdemes újraértékelni sokrétű munkásságának jelentőségét a magyar nyelv kultúrtörténetében. ●

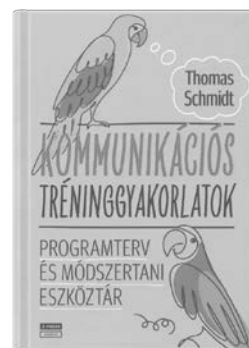
Könyvajánló

Thomas Schmidt: Kommunikációs tréninggyakorlatok Programterv és módszertani eszköztár

Z-Press Kiadó – Antener, Miskolc, 2024., 336 oldal

Bódi Zoltán

A kommunikáció oktatása és tanulása egyszerre könnyű és nehéz, mert az elméleti összefüggéseket alkalmazni kell, gyakorlati, tapasztalati úton kell a kommunikációs kompetenciát fejleszteni. A pusztán kommunikációelmélet oktatása gyakorlás nélkül nem hatékony. A kom-

munikációs kompetencia egyéni, csoportos, intézményi, vállalati színtereken való fejlesztéséhez nyújt gyakorlati segítséget, kreatív ötleteket Thomas Schmidt immár magyarul is olvasható könyve. Ne kommunikációelméleti leírások gyűjteményét várja az olvasó, hanem valódi tréninggyakorlatok pontos

ismertetését! Megtaláljuk benne egy háromnapos kommunikációs tréningprogram teljes menetrendjét és módszertanát, valamint önálló tréninggyakorlatokat is megismerhetünk. Magyartanárok, egyetemi oktatók, trénerok szabadon válogathatnak a kötetben bőségesen bemutatott, bevált módszerek közül. ●

Nyelvében él-e még a nemzet?

Buvári Márta

Ezzel a címmel tartott konferenciát szeptember 21-én Pesthidegkúton a Pedagógusok a Nemzetért Egyesület. A kérdésről nem foglaltak állást az előadók, bár említettek káros jelenségeket: a fiatalok beszédének elsekélyesedését, az utcanyelv behatolását a közéletbe és a médiába, az idegen nyelvek térnyerését a magyarórák rovására. Hozzászólásra nem volt lehetőség, ezért itt teszem meg észrevételeimet.

Amerikát óceán választja el Európától, mégis mindenki elfogadja nyelvi uralmukat. Az oroszoknak sosem hódoltunk be ennyire, a törököknek még kevésbé, pedig ők fegyverrel igáztak le bennünket – vagy talán épp ezért. Mindenfelé angol szavak röpködnek: feliratokban, reklámokban, a közbeszédben, a szaknyelvekben egyaránt. Mindig újabb angol szavakat kell megtanulnunk. Nincs igény a magyarításra, mert az angolul tudók

értik, és angolul tudni kell. Már 8-10 éves unokáimat figyelmeztetnem kell, hogy mondják magyarul. Az idegen nyelv csak eszköz a nemzetközi kapcsolattartásra. Ha nem tökéletesen használjuk, még meg tudjuk értetni magunkat. Az anyanyelv kincsünk, büszkeségünk, megtartónk. Amíg meg nem szilárdul az anyanyelvi gondolkodás, nem volna szabad idegen nyelvet tanulni. Akkor kellene elkezdni, amikor a tanulók már tudatosan össze tudják hasonlítani anyanyelvükkel. A nagy nemzeti ébredéskor megküzdöttünk a német és latin nyelv felsőbbbségével. Miért szivárognak vissza a korábban már elvetett, sajátjal helyettesített kölcsönzavak az újonnan bejöttek mellé? Az embereknek előbb jut eszükbe az idegen szó, mint a magyar. Nincs *hagyomány*, csak *tradíció*, nincs *szempont*, *nézőpont*, *vonatkozás* csak *aspektus*, egyik legszebb, ősi töre épülő sza-

vunk, a *szerves* helyett még a nemzeti irányzat képviselői is *organikust* mondanak (l. *organikus építészet*). Miért *autentikus* a népzene, nem pedig *hiteles* vagy *eredeti*? Mi keresni valója van nyelvünkben ilyen borzalmas öszvérszónak, mint *gründol*? És mindenhova *regisztrálni* kell – véletlenül sem feliratkozni. Ha nem nyelvében él a nemzet, akkor miben? Vannak nemzetek, amelyek a vallásukban élnek, másoknál az állampolgárság és a nemzetiség ugyanaz. Nálunk régóta vallásszabadság és vallási sokszínűség uralkodik, a határok pedig átléptek rajtunk. Ha nyelvünkben nem élünk, akkor sehol. Ha utódaink csak úgy-ahogy használják azt a nyelvet, amelyet örököltek, de szívesen le is cserélik, akkor megszűnik a nemzet. Aki nem áll szilárdan anyanyelve talaján, azt elragadja ez a globalista kavalkád. A nyelv felkent tudósai tagadják a nyelv gondozásá-

Levelesláda

nak szükségességét, hitel-
lenítették a nyelvművelést.
Ezért választotta az erre
hivatott szervezet az Anya-

nyelvapolók Szövetsége
nevet. Pedig ez rosszabb.
Művelni az egészségeset kell,
ápolni a beteget. De ha beteg

a nyelv, akkor kevés ápolni,
gyógyítani kell. Újra kell
magyarul tanulni, magyarul
tanítani. ●

40, 30, 20... éve írtuk

40 éve írtuk:

Zavaró írásjelhibák (Pásztor Emil)

Egy sporttudósításban olvas-
tam: „A magyar válogatottak
vasárnap délután **sétáltak**
és úszkáltak a festői fekvé-
sű szálloda medencéjében.”
Sétáltak a medencében a lab-
darúgók az úszkálás köz-
ben? - kérdeztem magamtól.
Minthogy nem tettek vesszőt
a mondat és kötőszava elé,
nekem bizony ez a képtelenség
jutott az eszembe. Vesszővel
kellett volna érzékeltetni, hogy
ez összetett mondat. *A magyar
válogatottak vasárnap délután
sétáltak, és úszkáltak a festői
fekvésű szálloda medencéjében.*

30 éve írtuk:

Nyelvi önvédelmet! (Buvári Márta)

Fábián Pál a rádió Édes
Anyanyelvünk című műso-
rában egy alkalommal arról
beszélt, hogy a magyar nyelv
általában igyekszik saját szót
találni nemzetközileg hasz-
nált kifejezések helyett is.
Valamikor talán csakugyan
így volt, jelen időben azonban
semmiképpen sem merném
ezt kijelenteni. Még meglévő
szavaink helyett is eltűrünk
idegeneket: már alig van *bolt*,
üzlet, *áruház*, csak *boutique*,
shop, *center*, *store* – hogy csak
egy szócsaládot említsek, de
aki olvassa lapunkat, már több

gyűjtéssel találkozhatott. [...] minden eddigi hatásnál veszé-
lyesebb a most ránk zúduló
angol szóözön. Most nem
élünk nemzeti elnyomás alatt,
ellenkezőleg, éppen felszaba-
dultunk, és önként hódolunk
be a nyugati gazdasági hata-
lomnak, amely hozza magával
szókincsét: *secondhand*, *offsho-
re*, *project*, *GDP* (*dzsídipi*), *baby
sitter*, *instant* stb. A magyar
nyelv egyik fő jellegzetessége
a tiszta hangképzés, az angol
ennek éppen az ellentéte,
ezért az angol szavak sehogy
sem illenek a magyarba (bár
megjegyzem, még a franci-
ából, sőt az angollal rokon
németből is csúnyán kilógnak
– de ez a franciák és németek
gondja). [...] Az idegen nyelv
csak eszköz, szeretni minden-
ki a maga nyelvét szeresse!
Amíg nemzeti öntudat nincs,
hatástalan a nyelvművelés.

20 éve írtuk:

**Harkiv, Baki,
Szakartvelo
(Kulcsár István)**

Lehetséges, hogy amit ebben az írásomban fel akarok vetni, az nem annyira a nyelvészet, a helyes nyelvhasználat, mint inkább a földrajztudomány vagy a térképészet körébe tartozó kérdés, de azért talán mégis van némi köze édes anyanyelvünkhöz.

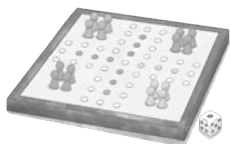
Arra gondolok, hogy egyes szovjet utódköztársaságoknak és azok városainak nevét kezdi a magyar médiában nem a nálunk már régen megszokott, bevett, iskolában tanított, kézikönyvekben, magyar térképeken szereplő formájukban, hanem például ukránul vagy azeri nyelven nevezni. Például *Harkov* helyett *Harkiv*-ot, *Zaporozsje* helyett *Zaporizsjá*-t, *Dnyepropetrovszk* helyett *Dnyipropetrovszk*-ot, *Baku* helyett *Baki*-t írnak és mondanak. De még az ukrán folyót, a *Dnyeper*-t is gyakran *Dnyipro*-ként emlegetik nálunk. Kétségtelen,

hogy a *Harkov*, a *Zaporozsje*, a *Dnyepropetrovszk* és a *Dnyeper* orosz elnevezések, csak-hogy a magyar nyelvhasználatban ezek honosodtak meg. Ukrajnában pedig különben sem az ország függetlensége után nevezték át őket: ott a szovjet időkben is az ukrán nevük volt az elfogadott. [...] A Repin festményén is megörökített *zaporozsjei* kozákok helyett a jövőben mondjunk *zaporizsjai* kozákokat? Miért változtassunk most azon, aminek van **magyar** neve? Elvégre ki tagadná, hogy a *Bécs* (az osztrákoknak *Wien*), a *Varsó* (lengyelül: *Warszawa*) vagy a *Velence* (lakóinak: *Venezia*) az előbbi formában honosodott meg a magyar nyelvben, függetlenül attól, hogy a szóban forgó

nép nyelvén miként nevezik? Arról nem szólva, hogy akik most nálunk hirtelen felkapták a városnevek ukrán alakját, következetlenek. Hiszen még ők is *Kijev*-et mondanak, noha az ukránok *Kijiv*-nek nevezik fővárosukat. Ennél valamivel bonyolultabb Nyugat-Ukrajna „fővárosának” neve. Oroszul *Lvov*, ukránul *Lviv*, az Osztrák–Magyar Monarchiában pedig *Lemberg* névre hallgat, illetve hallgatott. Én az utóbbit használom, amin persze lehet vitatkozni egy sort. Érveim: 1. ezt a várost (például Zaporozsjetől eltérően) már 100–150 éve is viszonylag széles körben ismerték nálunk, mégpedig ezen a néven; 2. maguk az ukránjai magyarok is rendszerint így nevezik. ●

Ilja Jefimovics Repin (1844–1930)
A zaporozsjei kozákok levelet írnak a szultánnak (1891).
Forrás: Wikimedia commons

Pontozó

Tisztelt Olvasóink!

A lap 2024. 3. számában megjelent rejtvények megfejtései:

I. Valahol Európában. 1. franciaablak; 2. csehüveg; 3. angolpark; 4. törökméz; 5. olaszrizling; 6. spanyolcsizma; 7. franciakrémes; 8. görögdinnye; 9. franciakulcs [jó ez is: svédfogó]; 10. spanyolmeggy; 11. svédgomba; 12. görögtűz; 13. angoltapasz; 14. franciasaláta; 15. svédcsavar; 16. törökülés; 17. angolszalonna; 18. spanyolnátha; 19. svédcepp; 20. franciaágy; 21. svédsekrény; 22. spanyolfal; 23. franciakert; 24. svédasztal.

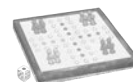
II. Hétszer hét. 1. SAKKOZÓ; 2. TARSOLY; 3. BÁNYÁSZ; 4. OSZTÁLY; 5. KASZINÓ; 6. KEMPING; 7. RESZELŐ → **Koronázási mise** [Liszt Ferenc komponálta Ferenc József (és felesége, Erzsébet) megkoronázásának alkalmából].

III. Lakhelyes névjegyek. 1. Iregszemcse; 2. Dunaharaszti; 3. Dombiratos; 4. Cserháthaláp; 5. Cserépváralja; 6. Bodrogolaszi; 7. Baktalórántháza; 8. Bakonytamási; 9. Drávapalkonya; 10. Mátradercske; 11. Balmazújváros; 12. Balatoncsicsó; 13. Alsópáhok; 14. Bérbaltavár; 15. Hódmezővásárhely; 16. Sárospatak; 17. Százhalombatta.

IV. Szójátékos csattanó: Pékecske. Azt, hogy könnyebben boldogulnék, ha több lenne a sütnivalóm.

Könyvjutalomban részesültek: Balog Lajos, Baranyai Magdolna, Horváth Géza, Kmetty család, Kúcs Zsuzsanna, Nátzné Kékesi Katalin, Ottohál Andrea, Papp Judit, Tóth Sándorné, Turjánzkyné Tapodi Katalin.

	A VICC POENJA	ISKOLAI IDŐBESZTÁS	GÖGÖS, DÖLYFŐS	ÓGÖRÖG FERFI-SZEPSEG	AZ ÓÉV MOSOLYA				
VIDÁMSÁG, TRÉFA	▼	▼	▼	▼	A szilveszteri buliban a kávéját vivő házigazdát meglöki az egyik táncoló fiú. Egy szem mokkakucor a földre pottyan. A fiú elnézést kérve felveszi, s megkérdezi: – Minden oké? Nem vagy rosszul? – Miért lennék rosszul? (A választ lásd az ábrában!)				
SZÁRMAZIK JÓL VAN, EZ IGEN!	▶				▼	KRIMIT JÓL TÚRO BECEZETT OLIVER	DEHOGY! AZ ÖREGTŐ VÁROSÁ	▼	MÁSIK TITULUST AD VALAMINEK
BŐR KATONAI SZALLÍTÓ-OSZLOP	▶								ANGOL ADMIRÁLIS (SIR FRANCIS)
...-D; KOZMETIKAI MÁRKA TONNA	▶								
A TOP GUN CÍMŰ FILM TÁRSRENDEZŐJE	▶		ÚJ...; ORSZÁG SZARVAS-LANY!	▶					
GADOLNIUM IPSZILON	▶	KÖZEP-FÜL! KEZDETBEN	▶	ÜR-MÉRTÉK; TÍZ DECI TIPOR					
ZALAI VÁROS	▶					... GARDNER; SZINESZNŐ V. 60 PERC			
EGYETEMI TEREM	▶						TELEKVÉGI! ... CROCE; FIRENZEI TEMPLOM		
EVEZ EGYENMŰ BETŪI	▶		HÁT HOGYNE! HASAS BOROSEDÉNY	▶					
CIRÓGAT ROGER FEDERER SPORTJA	▶							GYEPEN, ÚTÓVEL UZOTT JÁTEK	IDÓMÉRŐ KERÉKE, RUGOJA STB.
	▶					HORDÓ-MÉRTÉK V. TÉLI FELHŐ			
BOTVÉGI TISZTHELYETTES, RÖVIDEN	▶			BOSSZUS SZŐCSKA ERKÖLCSŐS			FORRÁS KÖZEPE! HÁZ MARRADVÁNYA		
MAARGYULA RENDEZTE FILM	▶								
HATÁRZOTT NÉVELŐ	▶	ILLYÉS GYULA DRÁMÁJA ESZME	▶						
KINOS, DIÁKSZÓVAL TEMPUS	▶				FIZETÉST JAVÍT AZ OXIGÉN VEGYJELE				
	▶						ÜRES TOK! OCSÚDÓ, ESZMÉLŐ		
ÉRDEKLŐDIK SPORTCSOFTAK	▶					A BOTRALABDÁBAN HÜZÖTT KÖR			
	▶					HÁZORZÓ ÁLLAT BERN FOLYÓJA		A TÁRGY RAGJA ESON ÁLLÁS	
LURÁN FICSÜR ORIENS, RÖVIDEN	▶	SVÉD AUTÓJEL HOGYIS-HIVJÁK	▶	FÖLDMŰVELÉSI ÍRÓ (ANDRÁS)					
KITŪNÓ BÜTOR-ANYAG	▶						EHHEZ TARTOZIK AZ ARZEN VEGYJELE		
	ZORRO JELE FRANCIA AUTÓJEL	▶	VIZ ZÜDÜLÉSE NEWTON, RÖVIDEN	▶					
GARAI GÁBOR VERSE	▶								

A Pontozó új feladványai

I. Közös utótaggal.

Ebben a feladványban olyan szósorok szerepelnek, amelyeknek elemeit az kapcsolja össze, hogy közös utótag illeszthető hozzájuk. A szemléltetésül szolgáló példa J. K. Rowlingnak a *Harry Potter és a Tűz Serlege* című, Tóth Tamás Boldizsár fordította regényéből származik. Az egyik izgalmas fejezetben Harrynek olyan rejtvényt kell megoldania, amelyben a meghatározásokra ezek a helyes válaszok: *keresztes, kaszás, madár*. A három szót a hozzájuk illeszthető közös utótag, a *pók* kapcsolja össze. A mi feladványunk is ilyen típusú. Három (egymástól egyébként független) szósor elemeihez keressük a hozzájuk illeszthető közös utótagot. Nálunk egy-egy szósor öt-öt elemből áll. A meghatározásokhoz tartozó helyes válaszokért egyenként 1 pont, a megtalált közös utótagért pedig 3 pont jár. Egy-egy szósor megfejtésével így összesen 8 pont, tehát a három szóssal 24 pont szerezhető.

Az 1. szósorhoz: 1. bizony ... és hamu vagyunk; 2. takarmányként és emberi táplálékként is szolgáló gyökér; 3. brummogó emlős; 4. térrácsos szerkezetű anyag; 5. csemegézni való vagy borkészítéshez használt növény.

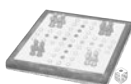
A közös utótag:

A 2. szósorhoz: 1. falon található; 2. táblás játék 32 bábbal; 3. ruhadarabnak kisebb tárgyak hordására való, zacskószerű része; 4. templomnak, várnak égbe nyúló része; 5. fölkelésre szólító jel.

A közös utótag:

A 3. szósorhoz: 1. az egyik leggyakoribb köret; 2. Katalin becézése; 3. két angolai dinasztia háborújának nevet adó virág; 4. a természeti törvények, a tapasztalat alapján meg nem magyarázható jelenség, esemény; 5. agancsos erdei vad.

A közös utótag:

II. Hétszer hetes: női öltözetek

Ha a meghatározásokhoz illő válaszokkal töltjük ki a 7×7-es négyzetrácsot, akkor a bal felső sarokból a jobb alsó sarokba haladva egy bajor-osztrák női népviselet nevét kapjuk. A sorok átrendezésével a jobb felső saroktól a bal alsóig terjedő átlóban egy kétrészes női öltözetnek, kabátból és a hozzá illő – legtöbbször ugyanabból a szövetből készült – szoknyából vagy nadrágból álló együttesnek a nevét olvashatjuk.

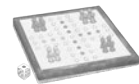
A meghatározásokhoz tartozó feleletek 1-1, tehát együtt 7 pontot érnek, a két öltözetnévéért ugyancsak 7-7 pont jár. Így ebben a feladatban összesen 21 pontot lehet szerezni.

1. Az a cselekvés, amikor valaki a kezét vagy valamilyen tárgyat (például rongyot) rányom egy felületre, és ott ide-oda mozgatja.
2. Perc, pillanat.
3. A mondás szerint rózsát terem.
4. Nyugati újlatin nyelv.
5. Valamiből még megmaradt kisebb rész.
6. Erős szövet, amelyet a hajóknak az árbócára szoktak rögzíteni a szél erejének befogására.
7. A bokát és a lábfej egy részét beborító, posztóból készült, rendszerint a cipőre húzott melegítő.

III. Rejtőzködő állatok

Egészítse ki az alábbi szótöredékeket egy-egy állat nevével úgy, hogy értelmes szavakat kapjon. (A kétjegyű betűk helyét két vonallal jelöltük.) Az állatok megtalálása 1-1 pontot, vagyis összesen 16 pontot ér.

1. kuli_____ó	9. tő_____ény
2. tár____ág	10. k_____csin
3. f_____ség	11. tá_____siszoló
4. k_____etminta	12. pör_____as
5. meg_____k	13. bos_____állók
6. rend_____tás	14. e_____fa
7. hu_____pat	15. mag_____tés
8. Mon_____rdi	16. sz_____áj

IV. Szójátékos csattanó

Olvasóinknak elég *Az óév mosolya* című keresztrejtvény csattanóját beküldeniük. Értéke: 25 pont.

A négy feladatban tehát összesen 86 pontot lehet szerezni. A nyeréménysorsolásba azonban mindazok bekerülnek, akik legalább 75 pontot gyűjtöttek össze. A megfejtéseket a rovat szerkesztőjének ímélcímére (horvath.laszlo@nytud.hun-ren.hu) várjuk. A beküldési határidő: 2025. január 2. Eredményes fejtörést, sikeres megfejtéseket kívánnak a rovat szerzői: Horváth László (I.), Schmidt János (IV.), Varga István (II., III.)

Hírek

„Túl minden tarkaságon”

Jelenits István emlékére

Korzenszky Richárd

„Mi van túl minden tarkaságon, világon, virágon, ruhákon?”

Mindannyiunkat izgat ez a kérdés. És olyan jó, ha vannak mellettünk emberek, akikre fölnézhetünk, akik bátran szembenéznek ezzel a kérdéssel. Életről, halálról van szó. Egy szerzetespap, egy szerzetestanár életében sokféle módon jelen van ez

a kérdés. Fiatalok elé kell állni, kísérni kell őket a felnőtté válás útján, meg kell hallgatni, bátorítani, nem ritkán vigasztalni, erősíteni, sokszor visszafogni, máskor segíteni a lendületvételben.

Aki ezt a hivatást választja, maga is küzd egész életében. Meg kell küzdeni nemcsak az ismeretekért, a tudásért;

meg kell küzdeni nekünk magunknak is a saját hitünkért, ami nem egyszerűen ismertetanyag, hanem bizalom, odaadás, elfogadás. Elfogadása az életnek, elfogadása a másik embernek, elfogadása a körülményeknek. Az elfogadás nem jelenti a passzív beleenyugvást. Küzdelmet jelent, harcot. Utat jelent, pályát,

Hírek

Korzenszky Richárd: „Túl minden tarkaságon”

amit végig kell járni. Jelenits Istvánról elmondhatjuk, hogy a jó harcot megharcolta, a pályát végigfutotta, a hitet megtartotta. (Vö. Szent Pál levele Timóteushoz²)

Sok tanítványa volt. Nagyon sokan mestereknek tartották. Fölnéztek rá. Mert azok közé a kevesek közé tartozott, akikre föl lehetett nézni. Aki soha nem sodródott a mindig változó irányú széllel. A maga puritán egyszerűségében, nem dicsekedve számtalan kiténtetésével, járta a maga útját, és követte a Mestert. Így válhatott ő maga is mesterré. Tanítóvá. Atyává.

Egységben látta a világot. Tudta, mi a lényeges és mi nem fontos. Szerény volt, ugyanakkor igényes. Önmagával szemben ugyanúgy, mint tanítványaival. Nem tűrte meg a szellemi silányságot. Könyvek erdejében élt, szellemi barátságban filozófusokkal, írókkal, művészekkel. Azokkal is, akik századokkal ezelőtt éltek, és azokkal is, akik nem ritkán személyesen kopogtattak be hozzá.

Amikor a róla szóló megem-

Fotó: Wikimedia Commons

lékezéseket olvasom, úgy vélem, sokak számára hiányzik. Egy olyan tudós szerzetesnári nemzedék egyik utolsó képviselője távozott el, aki saját életében megtapasztalta az ideológiai diktatúra keménységét, és a változás után a rosszul értelmezett szabadság következtében a labirintussá váló világot. Mélyen európai és keresztény világszemlélete képessé tette őt arra, hogy ne törje meg az ideológiai önkény. Mély hite, amelyet nemcsak ajándékba kapott, hanem minden nap meg is harcolt érte, képessé tette arra, hogy

az egyre embertele-
nebbé váló „szép, új
világban” útmutató
lehessen. Mester,
tanár, atya, vezető,
aki sokakat kísért,
és akit sokan követni
próbáltak.

Egyik költeményében így vall:

„...új év nyílik meg
előttem,
lelkem a soktitkú,
árnyak-fátylazta
jövendőt
kémlí remény és vá-
rakozás és aggodalom
közt,
s én futok egyre
előre a kétes, szürke
homályban,

elfeledem, milyen úttalan-út
vezetett el idáig –
várnak az új örömök, köteles-
ségek, veszedelmek.”
(Újesztendő)

„Mi van túl minden tarkasá-
gon?” – kérdezte Babits Mi-
hály. Jelenits tanár úr, sokak-
nak Jelkó, nekem személyesen
Pista, aki egy időben küzdő-
társam is volt, amikor újra
szerveződhetek az egyházi
iskolák, már nemcsak hiszi,
hanem tudja is.

Legyen bátorságunk járni azt
az utat, amelyet ő járt! Mert ő
Azt követte, aki maga az Út,
az Igazság és az Élet. ●

Fotó: Molnár Miklós

VI. Határtalan magyar irodalom konferencia

Szeptember 25–28. között rendezte szövetségünk a Magyar Napló Kiadóval közösen a már hagyománnyá vált Határtalan magyar irodalom konferenciát Badacsonytomajon. Az esemény védnöke Dr. Szili Katalin miniszterelnöki főtanácsadó asszony volt. Az ASz részéről Nyiri Péter elnök úr köszöntötte a résztvevőket. Több tagunk is előadással vett részt a konferencia munkájában, melyen a jeles irodalmi évfordulók mellett külön szekciót rendeztek az Andreamum kibocsátásának 800. évfordulója tiszteletére.

Az ASz ifjúsági tagozatának hírei

Nyelvőrző Szalon (2024. szeptember 26.)

70. alkalommal tartottunk Nyelvőrző Szalont 2024. szeptember 26-án, csütörtökön. A programnak most is a Józsa Judit Galéria adott otthont. Az est házigazdája Matula Ágnes volt, a Duna Televízió korábbi szerkesztője, aki a Szövetség ifjúsági tagozatának mindennapjairól beszélgetett Kerekes Barnabás alelnökkel és Márton Richárd felügyelőbizottsági- és ifjúsági vezetőségi taggal. Az est folyamán szó esett az ifjúsági tagozat „Minden beojtott virágom” című, idén megjelent kötetéről is. A XXXI. Országos Ifjúsági Anyanyelvi Tábor hivatalos kisfilmjét is ezen az eseményen mutattuk be a közönségnek.

Évnyitó tanácskozás (2024. október 5.)

Az Anyanyelvpolók Szövetségének ifjúsági tagozata 2024. október 5-én tartotta meg évnyitó tanácskozását. Az összejövetelre 70 ifjúsági tag érkezett határon innen és túlról. Kerekes Barnabás, a szövetség alelnöke köszöntötte a jelenlévőket, majd visszaemlékezett Péchy Blanka munkásságára, áldozatvállalására. Nyiri Péter, a szövetség elnöke ismertette a legújabb törekvéseket, és a szövetség céljait. Petres Gergőtől, Fási-Szabó Marcell Jánostól, Schröffel Csilla Rozáliától beszámolókat hallgathattunk meg anyanyelvi táborokról. Sztankovits Réka vázolta, hogyan tervez csatlakozni az Anyanyelvpolók Szövetsége a közösségimédia- felületekhez.

„Édes Anyanyelvünk” verseny (2024. október 18-20.)

Sátoraljaújhely – a magyar nyelv városa – 52. alkalommal adott otthont az „Édes anyanyelvünk” nyelvhasználati verseny Kárpát-medencei döntőjének, amelyet a település Önkormányzata a Kazinczy-díj Alapítvány Kuratóriumával, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye közgyűlésével és az Anyanyelvpolók Szövetségével közösen rendezett meg 2024. október 18-20. között. A versenyen középiskolák 9–13. évfolyamos diákjai vehetnek részt. A szervezők idén több mint 100 tanulót fogadtak a határon innen és túlról: Magyarország valamennyi tájegységéből, de Kárpátaljáról és Erdélyből is érkeztek diákok.

Fotók: Reiser György

ANYANYELVÁPOLÓK
SZÖVETSÉGE

Kilátás a selmeci Szitnyó-csúcsról.
Kárpáti tájakon című új rovatunk írásait lásd a 29–32. oldalon

Fotó: Pomozi Péter